

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรและการประเมินหลักสูตร ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อการประเมินการใช้หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น พ.ศ. 2549 ดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร

แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตร

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินหลักสูตร

แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้นำแนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตรมาใช้ในการศึกษาแนวคิดดังกล่าว ประกอบด้วยแนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินหลักสูตร และกรอบแนวคิด ดังนี้

1. ความหมายของหลักสูตร

จากการศึกษาเอกสารพบว่า มีนักวิชาการการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของหลักสูตรการศึกษาไว้ดังนี้

กู๊ด (Good. 1973: 157, อ้างถึงใน สมจิตร แก้วนาค. 2546: 1) อธิบายว่าหลักสูตรหมายถึงเนื้อหาวิชาที่จัดไว้อย่างเป็นระบบให้ผู้เรียนได้ศึกษาจนจบชั้นได้รับประกาศนียบัตร ซึ่งจัดทำเป็นเค้าโครงของเนื้อหาวิชาหรือสิ่งที่เฉพาะเจาะจงซึ่งต้องสอนแก่ผู้เรียน รวมทั้งหลักสูตรที่เป็นกลุ่มวิชาและมวลประสบการณ์ที่กำหนดไว้ให้ผู้เรียนได้ศึกษาภายใต้การแนะนำแนวทางของโรงเรียน

เซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor & Alexander. 1974: 6, อ้างถึงใน สุนีย์ ภูพันธ์. 2546: 8) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรว่า “เป็นแผนสำหรับจัดโอกาสการเรียนรู้ให้แก่บุคคล

กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เพื่อบรรลุเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายที่วางไว้โดยมีโรงเรียนเป็นผู้รับผิดชอบ” ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของทาบา (Taba. 1962: 10, อ้างถึงใน สุนีย์ ภูพันธ์. 2546: 8) ที่กล่าวไว้ว่า “หลักสูตร คือแผนการเรียนรู้ที่ประกอบด้วยจุดประสงค์และจุดหมายเฉพาะการเลือกและการจัดเนื้อหา วิธีการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล”

ไวล์และบอนดิ (Wiles & Bondi. 1979: 9, อ้างถึงใน สุนทร บำเรอราช. 2543: 6) กล่าวว่า “หลักสูตร เป็นสิ่งที่วางแผนไว้เพื่อให้แนวทางแก่ผู้เรียนในการสร้างผลผลิต กำหนดกฎเกณฑ์หรือหลักวิชาด้วยกระบวนการที่เป็นระบบทั้งด้านความรู้และประสบการณ์ภายใต้การดูแลของโรงเรียน ทั้งนี้ก็เพื่อตัวผู้เรียนเองให้มีผลกำลังต่อการพัฒนาตนเอง มีพฤติกรรมทางสังคมที่ดี”

โอลิวา (Oliva. 1988: 10) กล่าวว่า หลักสูตร คือ แผนหรือโปรแกรมสำหรับประสบการณ์ทั้งหลายที่ผู้เรียนจะต้องประสบภายใต้การอำนวยความสะดวกของโรงเรียน

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539: 8) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง รายวิชาหรือเนื้อหาที่เรียน จุดมุ่งหมายที่ผู้เรียนพึงบรรลุ แผนสำหรับจัดโอกาสการเรียนรู้หรือประสบการณ์ที่คาดหวัง

แก่นักเรียน ประสบการณ์ทั้งปวงที่จัดโดยโรงเรียน และกิจกรรมทางการศึกษาที่จัดให้กับผู้เรียน

ธำรง บัวศรี (2542: 7) นิยามหลักสูตรไว้ว่า “หลักสูตร คือ แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดหมาย การจัดเนื้อหากิจกรรมและมวลประสบการณ์ ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่างๆ ตามจุดหมายที่ได้กำหนดไว้”

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า หลักสูตร หมายถึง แผนสำหรับการจัดมวลประสบการณ์และกิจกรรมต่าง ๆ ที่จัดไว้อย่างเป็นระบบโดยโรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียนทั้งใน และนอกห้องเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทิศทางที่พึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด

2. ความสำคัญของหลักสูตร

นักวิชาการการศึกษาหลายท่านได้ความสำคัญของหลักสูตรการศึกษาไว้ดังนี้

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539 : 11) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า การที่จะทราบว่าการศึกษาระดับต่าง ๆ จะดีหรือไม่ดีสามารถศึกษาได้จากหลักสูตรการศึกษาในระดับนั้น ๆ ของประเทศ เพราะหลักสูตรเป็นเครื่องมือในการปรับจุดมุ่งหมายและนโยบายทางการศึกษาของชาติ เข้าสู่การปฏิบัติในสถาบันการศึกษาระดับต่าง ๆ หลักสูตรจะเป็นเสมือนกับหางเสือที่จะคอยกำหนดทิศทางให้การเรียนการสอนเป็นไปตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ หลักสูตรเป็นเครื่องชี้นำทางในการจัดความรู้และประสบการณ์แก่ผู้เรียนซึ่งครูจะต้องปฏิบัติตามเพื่อให้

ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่จุดมุ่งหมายเดียวกัน หลักสูตรจึงเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษาและเป็นเครื่องชี้ถึงความเจริญของชาติ ถ้าประเทศใดมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัยและมีประสิทธิภาพคนในประเทศนั้นก็ย่อมมีความรู้ มีคุณภาพและศักยภาพในการพัฒนาประเทศได้อย่างเต็มที่

2.1 ความสำคัญต่อการศึกษารวม

ธำรง บัวศรี (2542: 9-11) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ดังนี้ว่าถ้าต้องการทราบว่าประชากรของประเทศใดมีคุณลักษณะอย่างไร มีศักยภาพในการพัฒนาประเทศมากน้อยเพียงใด ให้ดูจากการศึกษาของประเทศนั้น ถ้าต้องการทราบให้ลึกซึ้งลงไปอีกก็จำเป็นต้องศึกษาหลักสูตรการศึกษาในระดับต่างๆ ของประเทศนั้น เพราะหลักสูตรจะชี้ชัดลงไปว่า มีการสอนอะไรเน้นอะไร เช่น เน้นภาษา ศิลปกรรม หรือวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น จะเห็นได้ว่า ถ้าไม่มีหลักสูตร การที่จะให้การศึกษาแก่เยาวชนและประชากรของชาติย่อมกระทำไม่ได้ ทั้งนี้เป็นเพราะว่าหลักสูตรเป็นเครื่องมือที่ถ่ายทอดเจตนารมณ์หรือเป้าประสงค์ของการศึกษาชาติลงสู่การปฏิบัติ กล่าวได้ว่าหลักสูตรคือสิ่งที่นำเอาความมุ่งหมายและนโยบายการศึกษาไปแปลงเป็นการกระทำขั้นพื้นฐานในโรงเรียนหรือสถานศึกษา จึงเป็นหัวใจของการศึกษา เพราะถ้าปราศจากหลักสูตรแล้วการศึกษาย่อมดำเนินไปไม่ได้

2.2 ความสำคัญต่อการเรียนการสอน

หลักสูตรเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นแนวทางในการจัดมวลประสบการณ์แก่ผู้เรียน จึงเปรียบเสมือนแผนที่เดินเรือซึ่งบอกให้กัปตันหรือครูผู้สอนรู้ว่าจะต้องตั้งเข็มทิศไปทางใดและจุดหมายปลายทางของการเรียนการสอนคืออะไร และระหว่างทางที่ไปจะต้องทำอะไรบ้าง เป็นต้นว่าต้องใช้สื่ออุปกรณ์อะไรช่วย หรือต้องมีการตรวจสอบประเมินผล หรือต้องปรับปรุงวิธีการอย่างไร ในการเรียนการสอนนั้นตัวผู้เรียนเองจำเป็นต้องทราบล่วงหน้าว่าจะเรียนรู้อะไร และจะได้รับผลอย่างไร นอกจากนี้จะต้องเตรียมการอย่างไรจึงจะสามารถเรียนรู้และได้รับผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย การเรียนการสอนจะบรรลุผลได้ทั้งผู้เรียนและผู้สอนจะต้องมีสิ่งที่จะช่วยกำหนดแนวทางเพื่อให้แต่ละฝ่ายปฏิบัติหน้าที่ได้สอดคล้องและสนับสนุนซึ่งกันและกัน นั่นก็คือหลักสูตร

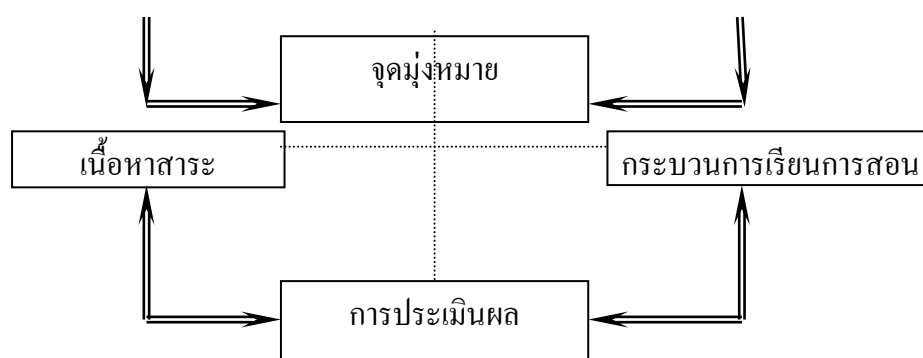
จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า หลักสูตรมีความสำคัญเพราะเป็นตัวกำหนดคุณลักษณะและศักยภาพของของคนในชาติ ให้เป็นไปตามนโยบายและความมุ่งหมายของชาติที่กำหนด สำหรับโรงเรียน หลักสูตรจะเป็นเครื่องชี้นำทางในการจัดความรู้ประสบการณ์แก่ผู้เรียน ซึ่งครูผู้สอนจะต้องปฏิบัติตามเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาบรรลุผลตรงตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้

3. โครงสร้างและองค์ประกอบของหลักสูตร

3.1 โครงสร้างและองค์ประกอบของหลักสูตรไทเลอร์

ไทเลอร์ (Tyler 1950 : 1) ให้ความเห็นว่าหลักสูตรประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ
 1. จุดประสงค์ 2. การคัดเลือกเนื้อหาสาระ 3. การจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์ 4. การประเมินผล

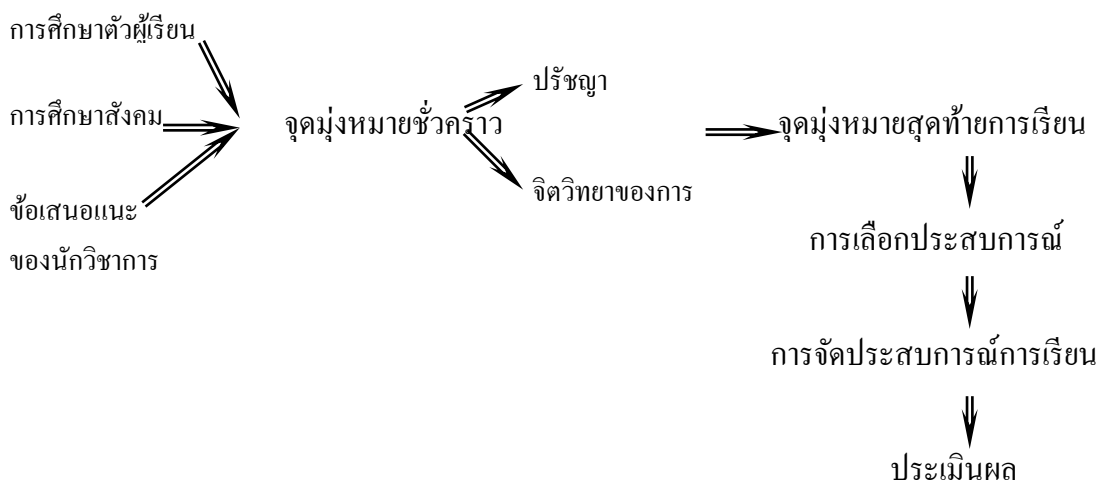
องค์ประกอบของหลักสูตร

- 1) มีจุดมุ่งหมายทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนควรแสวงหา (Educational Purposes)
- 2) มีประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนควรจัดขึ้นเพื่อช่วยให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ (Educational Experiences)
- 3) จะจัดประสบการณ์ทางการศึกษาอย่างไร จึงจะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ (Organization of Educational Experiences)
- 4) จะประเมินผลประสิทธิภาพของประสบการณ์ในการเรียนอย่างไร จึงจะตัดสินได้ว่าบรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ (Evaluation)

ขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรของ TYLER

(CONCEPTUAL FRAMEWORK FOR CURRICULUM DEVELOPMENT)

3.2 การจัดองค์ประกอบของหลักสูตร

- 1) ขอบข่ายของหลักสูตร (Scope)
- 2) การบูรณาการ (Integration) จะต้องเชื่อมโยงเนื้อหาจากสาขาวิชาหนึ่งไปยังเนื้อหาของอีกสาขาวิชาหนึ่งได้
- 3) การเรียงลำดับขั้นตอน (Sequence) จากง่ายไปหายาก
- 4) ความต่อเนื่องกัน (Continuity) จัดโอกาสให้กับผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง (ให้เรียนซ้ำบ่อย ๆ)
- 5) ความสัมพันธ์เชื่อมโยงและความสมดุล (Articulation and Balance) จัดต้องสัมพันธ์กัน

ทาบ (Taba 1962 : 422) ให้ความเห็นว่า หลักสูตรประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ

1. วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา
2. เนื้อหาของหลักสูตร
3. กระบวนการเรียนการสอน

โบแชมพ์ (Beauchamp 1975 : 107 – 109) ให้ความเห็นว่าหลักสูตรประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ

1. เนื้อหาสาระและวิธีการจัด
2. จุดมุ่งหมายทั่วไปและจุดมุ่งหมายเฉพาะ
3. แนวการนำหลักสูตรไปใช้สอน
4. การประเมินผล

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่าหลักสูตร ประกอบด้วย

- 1) เหตุผลและความจำเป็นของหลักสูตร
- 2) จุดประสงค์เฉพาะของหลักสูตร
- 3) การคัดเลือกเนื้อหาสาระ

- 4) การจัดเนื้อหาและประสบการณ์
- 5) การเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
- 6) การประเมินผล

องค์ประกอบของโครงสร้างและองค์ประกอบของหลักสูตรที่สำคัญได้แก่ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล สำหรับองค์ประกอบของหลักสูตร หมายถึง ส่วนที่จะทำให้การใช้หลักสูตรมีความสะดวกและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เกิดประโยชน์เต็มที่กับผู้เรียน โครงสร้างหลักสูตรและองค์ประกอบของหลักสูตรเป็นเรื่องแตกต่างกัน เรื่องของโครงสร้างคือสิ่งที่ก่อให้เกิดรูปร่าง และมักจะคงทนกว่า ส่วนองค์ประกอบคือส่วนเสริมให้โครงสร้างมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

4. ลักษณะของหลักสูตร

ลักษณะของหลักสูตร หมายถึง รูปแบบของหลักสูตรที่เกิดจากการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมประสบการณ์ สัจด์ อุทรานันท์ (2530 : 92 – 97) ได้จัดลักษณะของหลักสูตรไว้ดังนี้

4.1 หลักสูตรที่มีลักษณะยึดความต้องการและความสนใจของผู้เรียน (Design Focused on Individual Interest and Needs) มีลักษณะดังนี้

- 1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร จะเน้นการพัฒนาตามความต้องการและความสนใจของผู้เรียน
- 2) เนื้อหาสาระและการจัด เนื้อหาจะมีความยืดหยุ่นมาก
- 3) การจัดประสบการณ์ เน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองให้มาก ครูเป็นเพียงผู้ประสานงานมากกว่าการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้
- 4) การประเมินผล มุ่งที่การพัฒนาของตัวผู้เรียน

4.2 หลักสูตรที่มีลักษณะยึดกิจกรรมและปัญหาของสังคมเป็นหลัก (Design Focused on Social Activities and Problems)

- 1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร มุ่งที่การวิเคราะห์ปัญหาความต้องการจำเป็น และมุ่งสร้างมนุษยสัมพันธ์ และเจตคติที่ดีในการทำงานร่วมกัน
- 2) เนื้อหาสาระและการจัด จัดเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของสังคมและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เนื้อหามีลักษณะเป็นบูรณาการความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสภาพของกิจกรรมและปัญหาในชุมชน

3) การจัดประสบการณ์ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่นักเรียนจะมีประสบการณ์ตรงในการแก้ปัญหาของสังคม

4) การประเมินผล ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเลือกและใช้เครื่องมือประเมินผล การประเมินผลจะเน้นที่ความสามารถในการสร้างสรรค์สังคม ความสามารถรวมพลังทำงาน และการปรับปรุงคุณภาพชีวิต

4.3 ลักษณะหลักสูตรที่ยึดทักษะกระบวนการเป็นหลัก (Design Focused on Processes Skills)

1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร มุ่งเน้นความสามารถในการดำเนินการแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

2) เนื้อหาสาระและการจัด จัดเนื้อหาที่มีลักษณะเป็นความรู้เกี่ยวกับทักษะชีวิต การจัดประสบการณ์ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเน้นกระบวนการปฏิบัติที่ผู้เรียนต้องลงมือปฏิบัติจริง ครูมีบทบาทเป็นผู้ประสาน

3) การประเมินผล เน้นที่การประเมินกระบวนการปฏิบัติ

4.4 ลักษณะหลักสูตรที่ยึดสมรรถภาพเป็นหลัก (Designs Focused on Specific Competencies)

1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร มุ่งเน้นความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ

2) เนื้อหาสาระและการจัด จัดเนื้อหาเป็นระบบข้อมูลมีการกำหนดความรู้เรียงลำดับจากพื้นฐานไปสู่เนื้อหาที่ลึกซึ้ง

3) การจัดประสบการณ์ จัดประสบการณ์ตามลำดับจากความรู้พื้นฐานเน้นการฝึกปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ โดยมีความรู้เป็นรากฐานของการฝึกปฏิบัติ ครูเป็นเพียงผู้ประสานงานและตรวจสอบสมรรถภาพของผู้เรียน

4) การประเมินผล ประเมินความสามารถในการปฏิบัติงานเป็นสำคัญ

4.5 ลักษณะหลักสูตรมนุษยนิยม (Humanistic Design)

1) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนค้นพบตัวเองและมีความเป็นอิสระ

2) เนื้อหาสาระและการจัด จัดเนื้อหาสาระความรู้ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่และจัดในลักษณะบูรณาการ

3) การจัดประสบการณ์ จัดประสบการณ์ที่ผู้เรียนสามารถจะเรียนรู้และได้สำรวจตัวเอง ผู้สอนทำหน้าที่กระตุ้นผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้โดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน

4) การประเมินผล มุ่งประเมินกระบวนการมากกว่าผลที่ได้ นอกจากนี้ยังมีหลักสูตรอีก 2 ลักษณะที่ ชำรง บัวศรี (2531 : 164 – 174) กล่าวไว้ ได้แก่

4.6 ลักษณะหลักสูตรบูรณาการ (The Integrated Curriculum)

หลักสูตรบูรณาการ คือ หลักสูตรที่โครงสร้างของเนื้อหาวิชา มีลักษณะเป็นสหวิทยาการ (Inter – disciplinary) คือ มีการผสมผสานอย่างกลมกลืนของความรู้เรื่องต่าง ๆ องค์ประกอบของการเรียนรู้ทุกด้าน (ได้แก่ พุทธพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย) และมีกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นสหวิทยาการด้วย ในหลักสูตรบูรณาการเนื้อหาวิชาจะมีลักษณะเป็นหัวข้อกิจกรรมหรือหัวข้อปัญหา ซึ่งการผสมผสานเชื่อมโยงเพื่อหาความรู้จะต้องพยายามให้เกิดบูรณาการในลักษณะดังต่อไปนี้ทุกลักษณะ คือ

1) บูรณาการระหว่างความรู้กับกระบวนการเรียนรู้ หมายความว่า เนื้อหาความรู้ต่าง ๆ ที่ผู้เรียนจะได้รับนั้น ผู้เรียนจะต้องมีวิธีการหรือกระบวนการที่จะได้รับความรู้นั้น อย่างชัดเจน

2) บูรณาการระหว่างพัฒนาการทางความรู้และพัฒนาการทางจิตใจ หมายความว่า การเกิดความรู้ใด ๆ นั้นจำเป็นที่ผู้เรียนจะต้องเกิดความรู้สึก เช่น ความตระหนักรู้ในประโยชน์หรือคุณค่าของรู้นั้น

3) บูรณาการระหว่างความรู้และการกระทำ หมายความว่า เมื่อผู้เรียนได้รับความรู้ใด ๆ จะต้องก่อให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตามรู้นั้น ๆ ด้วย

4) บูรณาการระหว่างสิ่งที่เรียนในโรงเรียนกับสิ่งที่ป็นอยู่ในวิถีชีวิตของผู้เรียน หมายความว่าผู้เรียนได้เรียนรู้ในสิ่งที่อยู่ในวิถีชีวิตหรือนำสิ่งที่ป็นอยู่ อยู่ในวิถีชีวิตมา ให้เรียน

4.7 หลักสูตรเกณฑ์ความสามารถ (The Competency – Based Curriculum)

หลักสูตรเกณฑ์ความสามารถ เป็นหลักสูตรที่กำหนดความสามารถด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนแต่ละระดับการศึกษาไว้เป็นเกณฑ์ ซึ่งจะสอดคล้องกับบุคลิกภาพและพัฒนาการของวัยในแต่ละระดับการศึกษา ทักษะและความสามารถในการแต่ละระดับจะถูกกำหนดให้มีความต่อเนื่องกัน โดยที่ทักษะและความสามารถในการเบื้องต้นจะเป็นฐานสำหรับการเพิ่มพูนทักษะและความสามารถต่อไป หลักสูตรเกณฑ์ความสามารถมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ

1) กำหนดทักษะและความสามารถด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนโดยอาศัยหลักการของทฤษฎีพัฒนาการและทฤษฎีการเรียนรู้ไว้เป็นเกณฑ์มาตรฐาน

2) ทักษะและความสามารถเหล่านั้นย่อมเกิดขึ้นเร็ว – ช้า ต่างกันในแต่ละด้านหรือแต่ละคน ดังนั้นลักษณะของหลักสูตรจึงแบ่งเป็นช่วงชั้นเพื่อให้เป็นช่วงเวลาของการพัฒนาให้ถึงเกณฑ์มาตรฐาน

3) กำหนดกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้

สรุปได้ว่า ลักษณะของหลักสูตร หมายถึง รูปแบบของหลักสูตรที่เกิดจากการจัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมประสบการณ์ มีจุดมุ่งหมายที่มุ่งสร้างความรู้ โดยมีกระบวนการจัดกิจกรรมช่วยการเรียนรู้ การเรียนการสอน การกำหนดเนื้อหาสาระที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมเป็น ได้ทั้งแบบแนวลึกหรือเป็นบูรณาการความรู้ และขั้นตอนสุดท้ายคือการประเมินผล โดยใช้เครื่องมือประเมินผลเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. การพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรเป็นภารกิจที่สำคัญและกว้างขวาง จึงมีผู้ให้ความหมายของคำว่า การพัฒนาหลักสูตรไว้หลายความหมายดังนี้

ทาบ (Taba. 1962 : 454, อ้างถึงใน สุนีย์ ภูพันธ์. 2546 : 158) ได้กล่าวไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตร หมายถึงการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงหลักสูตรเดิมให้ได้ผลดียิ่งขึ้นทั้งในด้านการวางจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาวิชาการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผลอื่น ๆ เพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายอันใหม่ที่วางไว้ การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบ หรือเปลี่ยนแปลงทั้งหมดตั้งแต่จุดมุ่งหมายและวิธีการ และการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรนี้จะมีผลกระทบทางด้านความคิดและความรู้สึกของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ส่วนการปรับปรุงหลักสูตรหมายถึงการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเพียงบางส่วนโดยไม่เปลี่ยนแปลงแนวคิดพื้นฐานหรือรูปแบบของหลักสูตร

กู๊ด (Good. 1973 : 157-158, อ้างถึงใน สุนีย์ ภูพันธ์. 2546. : 159) ได้ให้ความเห็นไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตรเกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะคือ การปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตรเป็นวิธีการพัฒนาหลักสูตรอย่างหนึ่ง เพื่อให้เหมาะสมกับโรงเรียน จุดมุ่งหมายของการสอน วัสดุอุปกรณ์ วิธีสอนรวมทั้งการประเมินผล ส่วนคำว่า การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร หมายถึงการแก้ไขหลักสูตรให้แตกต่างไปจากเดิม เป็นการสร้างโอกาสทางการเรียนขึ้นใหม่

เซเลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander. 1974 : 7) ให้คำจำกัดความของการพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การจัดทำหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือเป็นการจัดทำหลักสูตรใหม่

โดยไม่มีหลักสูตรเดิมอยู่ก่อน การพัฒนาหลักสูตรอาจหมายถึงการสร้างเอกสารอื่น ๆ สำหรับนักเรียนด้วย

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นการปรับปรุงหลักสูตรเดิมที่มีอยู่ให้ดีขึ้น หรือการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ โดยมีการวางจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหาวิชา การเรียนการสอน การวัดผลประเมินผลอื่น ๆ ให้เหมาะสมกับโรงเรียน

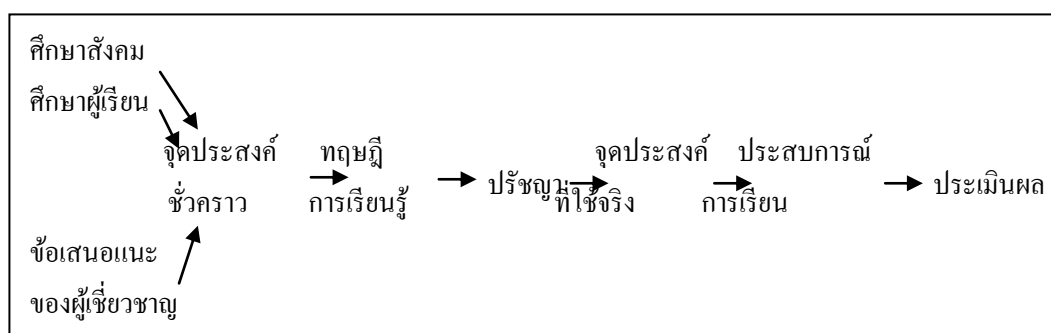
การพัฒนาหลักสูตรมีขั้นตอนและกระบวนการที่เป็นระบบ ซึ่งมีผู้ได้เสนอแนะรูปแบบต่างๆ ของการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

5.1 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ (Tyler)

ไทเลอร์ (Tyler. 1949, อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด. 2547 : 64-65) ได้ให้หลักเกณฑ์และเหตุผลไว้ว่า ในการพัฒนาหลักสูตรและวางแผนการสอนนั้น จะต้องตอบคำถาม 4 ประการ ดังนี้

- 1) มีจุดประสงค์ทางการศึกษาอะไรบ้าง ที่โรงเรียนควรแสวงหา
- 2) มีประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่สามารถจัดขึ้นเพื่อช่วยให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนด
- 3) จะจัดระบบประสบการณ์ดังกล่าวนี้อย่างไร จึงจะมีประสิทธิภาพมากที่สุด
- 4) จะประเมินประสิทธิภาพของประสบการณ์ในการเรียนอย่างไร จึงจะตัดสินได้ว่าบรรลุถึงจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

คำถามทั้ง 4 ประการนี้ ตรงกับองค์ประกอบที่สำคัญในการวางแผนพัฒนาหลักสูตร 4 ด้าน ดังนี้ 1) การตั้งเป้าประสงค์ 2) การเลือกเนื้อหา 3) การสอน 4) การประเมินผล

ภาพที่ 2.1 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์

ที่มา: บุญชม ศรีสะอาด. 2547 : 64-65

ตามรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ การพัฒนาหลักสูตรจะต้องเป็นไปตามลำดับขั้น ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตร เริ่มด้วยการกำหนดจุดประสงค์ชั่วคราวโดยอาศัยข้อมูลจากการศึกษาสังคมศึกษาผู้เรียนและข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญในเนื้อหาวิชามาช่วยกำหนดจุดประสงค์อย่างคร่าว ๆ ซึ่งอาจมีมากเกินไปที่จะจัดเข้าไว้ในหลักสูตรได้ทั้งหมดจึงควรกลั่นกรองให้เหลือเฉพาะจุดที่สำคัญและสอดคล้องกันเป็นจุดประสงค์ขั้นสุดท้ายหรือจุดประสงค์ที่ใช้จริง ในการพิจารณากลั่นกรองจุดมุ่งหมายชั่วคราวนั้น จะใช้หลักจิตวิทยาการเรียนรู้และหลักปรัชญามาประกอบการกลั่นกรอง

ขั้นที่ 2 การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ หลังจากกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตรแล้ว ขั้นต่อมา ทำการเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ อันเป็นสื่อที่จะทำให้บรรลุถึงจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ในการเลือกประสบการณ์การเรียนรู้จะต้องคำนึงถึง ลำดับก่อนหลังความต่อเนื่องและบูรณาการของประสบการณ์เหล่านั้น

ขั้นที่ 3 การประเมินผล เป็นขั้นสุดท้ายซึ่งจะทำให้ทราบว่าประสบการณ์การเรียนรู้ที่จัดขึ้นนั้นบรรลุประสงค์ตามที่กำหนดไว้เพียงใด

5.2 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบ

ทาบ (Taba. 1962, อ้างถึงใน บุญชม ศรีสะอาด. 2547: 65-67) ได้กล่าวถึงลำดับขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรไว้ 8 ขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 วิเคราะห์สภาพ ปัญหา ความต้องการ และความจำเป็นต่างๆ ของสังคมรวมทั้งศึกษาพัฒนาการของผู้เรียน กระบวนการเรียนรู้ ตลอดจนธรรมชาติของความรู้เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการกำหนดจุดประสงค์

ขั้นที่ 2 กำหนดจุดประสงค์ของการศึกษา โดยอาศัยข้อมูลที่ได้จากขั้นที่ 1 เป็นหลักในการพิจารณา

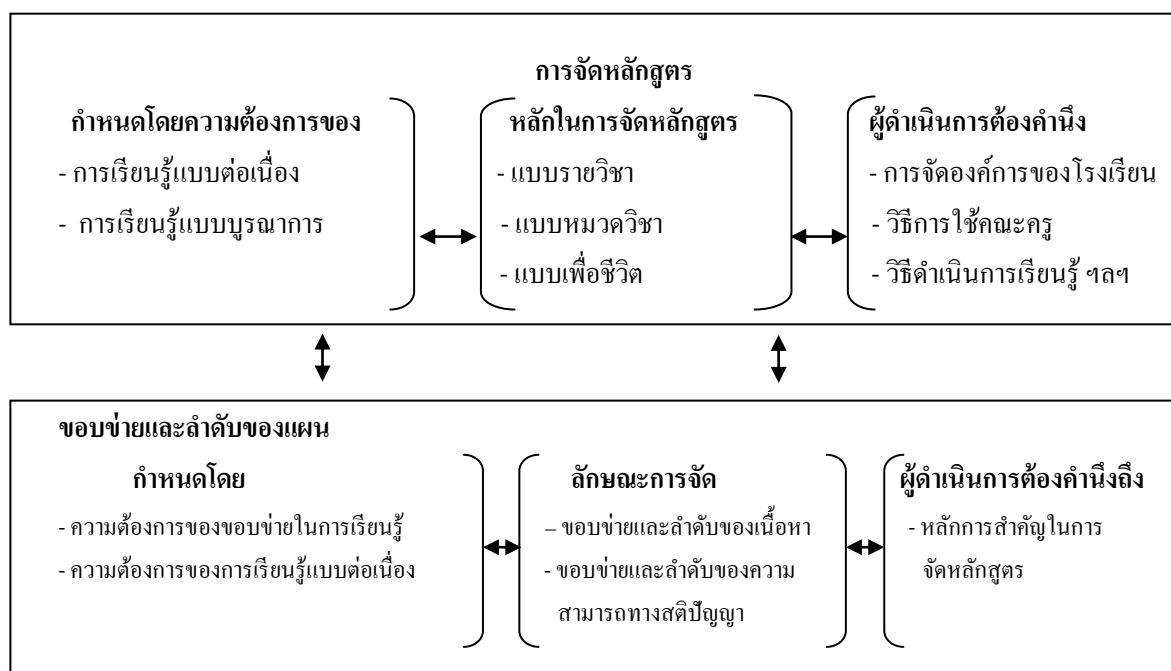
ขั้นที่ 3 คัดเลือกเนื้อหาวิชาที่จะนำมาใช้ในการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตรงกับความต้องการและความจำเป็นของสังคม โดยคัดเลือกมาให้เรียนเฉพาะที่ตรงกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

ขั้นที่ 4 จัดระเบียบ ลำดับ และขั้นตอนของเนื้อหาวิชาที่คัดเลือกมา

ขั้นที่ 5 คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ โดยอาศัยความรู้เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้และวิธีสอนแบบต่างๆ เป็นแนวทาง

ขั้นที่ 6 จัดระเบียบ ลำดับ และขั้นตอนของประสบการณ์การเรียนรู้

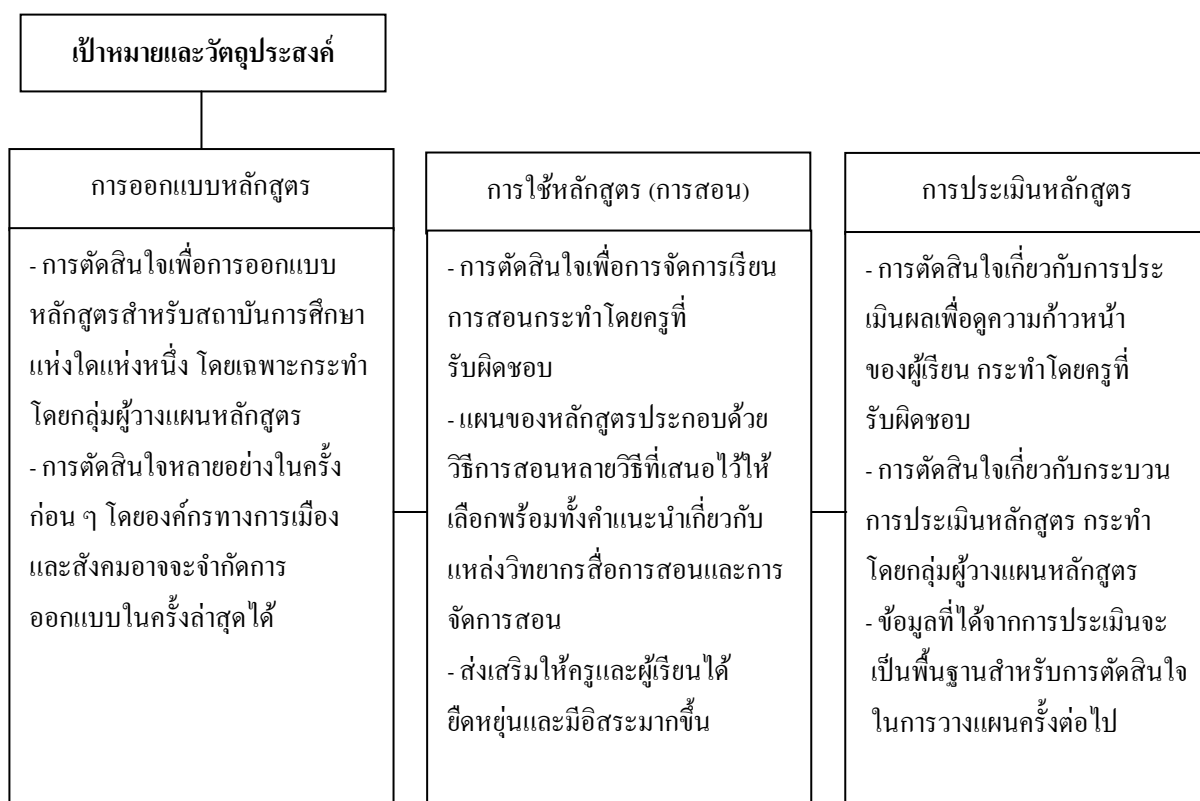

ภาพที่ 2.2 รูปแบบในการวางแผนหลักสูตรของทาบา

ที่มา: บุญชม ศรีสะอาด. 2547 : 64-65

5.3 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่เสนอโดยเซเลอร์ และคณะ

เซเลอร์ อเล็กซานเดอร์ และลูวิช (Saylor, Alexander, & Lewis. 1981: 30) ได้เสนอ กระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

ภาพที่ 2.3 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์ และคณะ

ที่มา: บุญชม ศรีสะอาด. 2547 : 64-65

1) กำหนดเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ (Goals and objectives) นักพัฒนาหลักสูตรควรกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของหลักสูตรเป็นครั้งแรก เป้าหมายแต่ละประเด็นควรบ่งบอกเพียงขอบเขตหนึ่งของหลักสูตร เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของหลักสูตร จะได้รับการคัดเลือกจากการพิจารณาตัวแปรภายนอก อย่างรอบคอบ ตัวแปรดังกล่าวได้แก่ ทัศนนะและความต้องการของสังคม ข้อบังคับทางกฎหมายของรัฐ และข้อค้นพบจากงานวิจัยต่างๆ ตลอดจนปรัชญาของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักสูตร

2) การออกแบบหลักสูตร (Curriculum design) หลังจากที่ได้กำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของหลักสูตรแล้ว นักพัฒนาหลักสูตรจะต้องวางแผนออกแบบหลักสูตรตัดสินใจเกี่ยวกับการเลือกและจัดเนื้อหาสาระ การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับเนื้อหาสาระที่ได้เลือกมาแล้ว เป็นต้น อย่างไรก็ตามรูปแบบของหลักสูตรที่เลือกแล้วควรจะให้เหมาะสม และสอดคล้องกับเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ความต้องการของผู้เรียน และลักษณะของสังคม ตลอดจนข้อกำหนดต่างๆ ของสังคม และปรัชญาทางการศึกษา

3) การใช้หลักสูตร (Curriculum implementation) หลังจากที่ได้ตัดสินใจเลือกรูปแบบของหลักสูตร (Curriculum design) แล้ว ก็จะเป็นขั้นตอนของการนำหลักสูตรไปใช้ โดยครูผู้สอนควรวางแผนและจัดทำแผนการสอน ในรูปแบบต่างๆ ครูผู้สอนจะเลือกวิธีสอนและวัสดุเพื่อการเรียนการสอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามที่ได้กำหนดไว้

4) การประเมินผลหลักสูตร (Curriculum evaluation) การประเมินผลหลักสูตรจะเป็นขั้นตอนสุดท้ายของรูปแบบนี้ นักพัฒนาหลักสูตรและครูผู้สอนจะต้องตัดสินใจเลือกเทคนิคการประเมินผลที่สามารถตรวจสอบความสำเร็จของหลักสูตร กล่าวอีกนัยหนึ่งคือสามารถบอกได้ว่าหลักสูตรบรรลุตามเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินหลักสูตรควรเน้นที่การประเมินตัวหลักสูตร คุณภาพของการสอนและพฤติกรรมทางการเรียนของผู้เรียนผลจากการประเมินด้วยเทคนิควิธีการประเมินที่เลือกแล้วนี้จะช่วยให้นักพัฒนาหลักสูตรสามารถตัดสินใจว่ายังคงใช้หลักสูตรนี้ต่อไป ควรปรับปรุงแก้ไขหรือควรยกเลิกหลักสูตรดังกล่าว

5.4 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร

สังค อุทรานันท์ (2532: 38) ได้เสนอแนวคิดขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

1) การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เป็นกระบวนการที่มีความสำคัญและเป็นขั้นตอนแรกของการพัฒนาหลักสูตร เพื่อให้ทราบถึงสภาพปัญหา ความต้องการของสังคมและผู้เรียน

2) การกำหนดจุดมุ่งหมาย เป็นขั้นตอนที่กระทำหลังจากได้วิเคราะห์และได้ทราบถึงสภาพปัญหา ตลอดจนความต้องการต่างๆ การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรนั้นเป็นการมุ่งแก้ปัญหาและสนองความต้องการที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูล

3) การคัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระในขั้นตอนนี้จะต้องผ่านการพิจารณากลั่นกรองถึงความเหมาะสมและสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

4) การกำหนดมาตรฐานการวัดและการประเมินผล ขั้นนี้มุ่งจะหากฎเกณฑ์มาตรฐานเพื่อใช้ในการวัดและประเมินผลอะไรบ้าง จึงสอดคล้องกับเจตนารมณ์หรือจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

5) การนำหลักสูตรไปใช้ ขั้นนี้มุ่งศึกษาจุดอ่อนหรือข้อบกพร่องต่างๆ ของหลักสูตรหลังจากได้มีการร่างหลักสูตรเสร็จแล้ว เพื่อหาวิธีการแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรให้ดีขึ้น

6) การประเมินผลการใช้หลักสูตร หลังจากได้นำหลักสูตรไปทดลองใช้แล้วก็ควรประเมินผลการใช้ว่าหลักสูตรที่สร้างขึ้นมานั้นมีความเหมาะสม สอดคล้อง และมีจุดใดบ้างที่ควรได้รับการปรับปรุงแก้ไข

7) การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร หลังจากที่ได้รับการตรวจสอบและประเมินผลเบื้องต้นแล้วหากพบว่ามีข้อบกพร่องให้ปรับปรุงแก้ไขให้มีความถูกต้องเหมาะสม เพื่อให้การใช้หลักสูตรบรรลุตามเป้าหมายกำหนด

จากรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่กล่าวมาสรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตรควรดำเนินการ ศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ต่อจากนั้นสร้างหลักสูตรฉบับร่าง ทำการตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรฉบับร่าง ทดลองใช้หลักสูตร ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร และประเมินผลการใช้หลักสูตร

5.5 หลักการในการพัฒนาหลักสูตร

ชูศรี สุวรรณโชติ (2544 : 89) ได้กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร มีหลักการดังนี้

1) ต้องมีการดำเนินงานเป็นขั้นตอน มีระเบียบแบบแผนและดำเนินงานตามลำดับตามขั้นตอนจนถึงขั้นสุดท้าย

2) เป็นส่วนที่สร้างความรู้และประสบการณ์ให้กับผู้เรียนที่ดีขึ้นกว่าหลักสูตรเดิม

3) คำนึงถึงการอบรมครูประจำการให้เกิดความเข้าใจหลักสูตรที่ได้พัฒนาขึ้นมาใหม่ โดยทันทีเมื่อหลักสูตรใหม่ได้พัฒนาขึ้นมาและจะนำไปใช้

4) คำนึงถึงตัวผู้เรียนที่จะได้รับผลจากหลักสูตรที่สร้างขึ้นมาใหม่ ทั้งนี้เป็นการได้ผลทั้งในด้านจิตใจและด้านทัศนคติ

5) ได้รับความร่วมมือและมีการประสานงานเป็นอย่างดีจากผู้ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเอกสารข้อมูลต่างๆ ที่จะนำมาดำเนินงานอย่างพร้อมเพียง

6) มีผู้อำนวยการในด้านการพัฒนาหลักสูตรเป็นผู้นำและมีความสามารถเป็นอย่างดี รู้จักเนื้อหาสาระนั้นอย่างลึกซึ้งดีพอที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546 : 160) ได้กล่าวว่า หลักในการพัฒนาหลักสูตรมีดังนี้

1) ผู้เชี่ยวชาญและมีความสามารถในงานพัฒนาหลักสูตรนั้นเป็นอย่างดี

2) จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือและการประสานงานอย่างดีจากบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทุกระดับ

3) จำเป็นต้องมีการดำเนินงานเป็นระเบียบแบบแผนต่อเนื่องกัน ไปเริ่มตั้งแต่การวางจุดมุ่งหมายในการพัฒนาหลักสูตรนั้นจนถึงการประเมินผลการพัฒนาหลักสูตร ในการดำเนินงานจะต้องคำนึงถึงจุดเริ่มต้นในการเปลี่ยนแปลงว่า การพัฒนาหลักสูตรจะเริ่มที่จุดใด จะเป็นการพัฒนาส่วนย่อยหรือการพัฒนาทั้งระบบ และจะดำเนินการอย่างไรในขั้นต่อไป ผู้มีหน้าที่ในการพัฒนาหลักสูตร ไม่ว่าจะเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดหลักสูตร ครูผู้สอน หรือนักวิชาการทางด้านการศึกษา และบุคคลต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง จะต้องร่วมมือกันพิจารณาอย่างรอบคอบ และดำเนินการอย่างมีระเบียบแบบแผนที่ละขั้นตอน

4) จะต้องรวมผลงานต่างๆ ทางด้านหลักสูตรที่ได้สร้างขึ้นใหม่อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นเอกสารหลักสูตร เนื้อหาวิชา การทำการทดสอบหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ หรือการจัดการเรียนการสอน

5) จะต้องมีการฝึกอบรมครูประจำการให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรใหม่ ความคิดใหม่ แนวทางการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรใหม่

6) จะต้องคำนึงถึงผลประโยชน์ในด้านการพัฒนาจิตใจ และทัศนคติของผู้เรียนด้วย นอกจากนี้ บุญชม ศรีสะอาด (2547 : 73) ได้กล่าวว่า หลักของการพัฒนาหลักสูตรโดยทั่วไป

- 1) ใช้พื้นฐานจากประวัติศาสตร์ ปรัชญา สังคม จิตวิทยา และวิชาความรู้ต่างๆ
- 2) พัฒนาต้องให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม โดยวิเคราะห์ปัญหา ความต้องการและความจำเป็นต่างๆ ของสังคม
- 3) พัฒนาให้สอดคล้องกับระดับพัฒนาการ ความต้องการและความสนใจของผู้เรียน
- 4) พัฒนาให้สอดคล้องกับหลักการเรียนรู้
- 5) ในการเลือกและจัดประสบการณ์การเรียน จะต้องพิจารณาความเหมาะสมในด้านความยากง่าย ลำดับก่อนหลัง ความต่อเนื่อง และบูรณาการของประสบการณ์ต่างๆ
- 6) พัฒนาในทุกจุดอย่างมีประสานสัมพันธ์กัน ตามลำดับจากจุดประสงค์ สาระความรู้และประสบการณ์ กระบวนการเรียนการสอน และการประเมินผล
- 7) พิจารณาความเป็นไปได้สูงในทางปฏิบัติ
- 8) พัฒนาอย่างเป็นระบบ
- 9) พัฒนาต่อเนื่องไม่หยุดยั้ง
- 10) มีการวิจัยติดตามผลอยู่ตลอดเวลา
- 11) ดำเนินการในรูปของคณะกรรมการ
- 12) อาศัยความร่วมมืออย่างจริงจังของผู้เชี่ยวชาญและผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย

จากหลักการของการพัฒนาหลักสูตรที่กล่าวมา สรุปได้ว่า ต้องมีการทำงานอย่างเป็นระบบ มีผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาหลักสูตร และร่วมมือกันประสานการทำงานกับผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายทุกระดับ นอกจากนี้ต้องสร้างความรู้และประสบการณ์ให้กับผู้เรียนที่ดีขึ้นกว่าหลักสูตรเดิม เป็นประโยชน์ในด้านการพัฒนาจิตใจ และทัศนคติของผู้เรียน สอดคล้องกับระดับพัฒนาการความต้องการและความสนใจของผู้เรียน ของสังคมและสามารถปฏิบัติได้จริง ต้องมีการอบรมครู ผู้ที่เกี่ยวข้องให้เกิดความเข้าใจหลักสูตรที่ได้พัฒนาขึ้นมาใหม่ โดยทันทีเมื่อหลักสูตรใหม่ได้

พัฒนาขึ้นมาและจะนำไปใช้ และในการเลือกและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จะต้องพิจารณาความเหมาะสมในด้านความยากง่าย ลำดับก่อนหลัง ความต่อเนื่อง และบูรณาการของประสบการณ์ต่าง ๆ พัฒนาในทุกจุดอย่างมีประสานสัมพันธ์กัน ตามลำดับจากจุดประสงค์ สาระความรู้และประสบการณ์ กระบวนการเรียนการสอน และการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

6. การนำหลักสูตรไปใช้

การนำหลักสูตรไปใช้เป็นขั้นตอนสำคัญของการพัฒนาหลักสูตร เป็นกระบวนการดำเนินงานและกิจกรรมต่างๆ ในการนำหลักสูตรไปสู่โรงเรียนและจัดการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้เป็นงานที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่ายตั้งแต่ระดับกระทรวงถึงสถานศึกษา แต่ละฝ่ายมีความเกี่ยวข้องในแต่ละส่วนของการนำหลักสูตรไปใช้ เช่น หน่วยงานส่วนกลาง เกี่ยวข้องในด้านการบริหารและบริการหลักสูตรกับการนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร ผู้บริหารสถานศึกษาเกี่ยวข้องในด้านการบริหารและบริการหลักสูตร การจัดปัจจัยและสภาพแวดล้อมต่างๆ ภายในสถานศึกษา ครูผู้สอน เกี่ยวข้องในด้านการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตรในการนำหลักสูตรไปใช้จะต้องเป็นขั้นตอนตามลำดับ นับแต่ขั้นการวางแผน และเตรียมการในการนำหลักสูตรไปใช้ในการตรวจสอบลักษณะหลักสูตรการทดลองใช้หลักสูตร การประชาสัมพันธ์หลักสูตร และการเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้อง ขั้นตอนต่อมาคือ ดำเนินการนำหลักสูตรไปใช้อย่างมีระบบ นับแต่การจัดครูเข้าสอนตามหลักสูตร การบริการวัสดุหลักสูตรและสิ่งอำนวยความสะดวกในการนำหลักสูตรไปใช้ และการดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร ส่วนขั้นสุดท้ายต้องติดตามประเมินผลการนำหลักสูตรไปใช้ นับแต่ การนิเทศ ติดตามผลการใช้หลักสูตร การติดตามและประเมินผล การใช้หลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้เป็นกระบวนการที่สำคัญที่จะทำให้หลักสูตรที่สร้างขึ้นบรรลุผลตามจุดหมาย และเป็นกระบวนการที่ต้องได้รับความร่วมมือจากบุคคล ที่เกี่ยวข้องหลาย ๆ ฝ่าย และที่สำคัญที่สุดคือครูผู้สอน (สุนีย์ ภูพันธ์. 2546: 218)

การนำหลักสูตรไปใช้ควรเริ่มโดยการใช้กลวิธีหลายรูปแบบในการกระตุ้นผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะครู ให้ยอมรับการเปลี่ยนแปลง ให้เข้าใจเจตนารมณ์ของหลักสูตรและให้หมดข้อสงสัยต่างๆ เกี่ยวกับหลักสูตรที่จะนำมาใช้ กระบวนการที่จะทำให้เกิดเช่นนี้ได้ประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้ (Sowell. 1996: 245-247, อ้างถึงใน นิรมล ศตวุฒิ. 2543: 93-94)

1) ขั้นริเริ่ม (Initiations) ได้แก่การจัดกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องโดยเฉพาะครูได้เข้าใจหลักสูตรใหม่หรือหลักสูตรที่ปรับปรุงใหม่ อาจจะทำในรูปของการประชุมเพื่อพัฒนาทางวิชาชีพ (Professional Development) หรือการประชุมเพื่อพัฒนาครูประจำการ (In-service Session)

จุดมุ่งหมายหลักของกิจกรรมเหล่านี้เพื่อให้ข้อมูลและปฐมนิเทศให้ครูและผู้เกี่ยวข้องได้เข้าใจบทบาทของตัวเองในฐานะเป็นผู้ใช้หลักสูตร

2) **ขั้นกลาง (Interventions)** เป็นขั้นที่จัดกิจกรรมหลากหลายให้กับครูในระหว่างการใช้หลักสูตร อาจารย์ใหญ่เป็นบุคคลหลักในการที่จะจัดหาสิ่งสนับสนุนการใช้หลักสูตร จัดหาทรัพยากรสนับสนุนการปรับใช้หลักสูตร นำครู และติดตามดูแลครู กระตุ้น ผลักดัน และให้ข้อมูลแก่บุคลากรในชุมชนและอาจมีคณะบุคคลที่อำนวยความสะดวกในการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรมาร่วมให้คำแนะนำ ดูแล จัดฝึกอบรม ช่วยครูในด้านการผลิตสื่อและเอกสารการสอน ช่วยครูในการเปลี่ยนพฤติกรรมให้สอดคล้องกับแนวคิดใหม่ในหลักสูตรใหม่

3) **ขั้นคุ้นเคย (Institutionalizations)** เป็นขั้นที่เกี่ยวข้องกับครูเป็นรายบุคคล ในขั้นนี้ความรู้ดีที่กังวลของครูเมื่อแรกเริ่มจะต้องลดลงถึงระดับที่ใช้หลักสูตรได้อย่างสบาย ถึงขั้นนี้ครูจะเฝ้าดูผลของหลักสูตรใหม่หรือหลักสูตรปรับปรุงใหม่ ครูจะมีประสบการณ์เพียงพอในการใช้หลักสูตรใหม่แล้ว และครูมีพฤติกรรมไปตามที่คาดหวัง

สรุปได้ว่า การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถใช้หลักสูตรได้อย่างบรรลุผลตามจุดมุ่งหมาย โดยการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อกระตุ้นผู้นำหลักสูตรไปใช้ ให้ยอมรับ ประกอบด้วยการระดมความคิด สร้างความรู้ความเข้าใจในหลักสูตร จัดกิจกรรมหลากหลายที่คอยกระตุ้น ผลักดันให้ครูเปลี่ยนพฤติกรรมให้สอดคล้องกับแนวคิดใหม่ในหลักสูตรใหม่ ซึ่งจะทำให้ครูสามารถใช้หลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตร

จากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดการประเมินหลักสูตรของนักวิชาการต่าง ๆ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ความหมายของการประเมินหลักสูตร

กู๊ด (Good, 1973 : 209) ให้ความหมายการประเมินหลักสูตรว่า คือการประเมินผลของกิจกรรมการเรียนภายในขอบข่ายที่เน้นจุดประสงค์ของการตัดสินใจในความหมายที่ถูกต้อง ความสัมพันธ์และความต่อเนื่องของเนื้อหา และผลสัมฤทธิ์ของวัตถุประสงค์ที่นำไปสู่การวางแผนการจัดโครงการหรือการหมุนเวียนของกิจกรรมต่าง ๆ

วาริรัตน์ แก้วอุไร ให้ความหมายการประเมินหลักสูตรว่า การประเมินหลักสูตรหมายถึง การศึกษารวบรวมข้อมูลของหลักสูตรทั้งหมดเกี่ยวกับกระบวนการจัดทำ การดำเนินการใช้และผลของการใช้หลักสูตร ตลอดจนการตัดสินคุณค่าและคุณภาพของหลักสูตร แล้วนำมา

วิเคราะห์เทียบกับเกณฑ์เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจให้คุณค่าแก่หลักสูตรว่าหลักสูตรมีข้อดี จุดอ่อนในเรื่องใด รวมทั้งผลการใช้หลักสูตรและตัดสินใจว่าคุณค่าตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลหลักสูตรเป็นขั้นตอนสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรเพราะจะทำให้ทราบว่าหลักสูตรประสบผลสำเร็จเพียงใด มีอะไรที่จะต้องปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือจะตัดสินใจอย่างไรต่อไป การประเมินหลักสูตรมี 3 ระยะเวลาหลัก ๆ คือ 1) การประเมินหลักสูตรก่อนนำหลักสูตรไปใช้ 2) การประเมินระหว่างการใช้หลักสูตร และ 3) การประเมินหลังการใช้หลักสูตร

สตัฟเฟิลบีมและคณะ (Stufflebeam et al. 1971:128) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตรว่า “การประเมินหลักสูตรคือกระบวนการหาข้อมูล เก็บข้อมูล เพื่อนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจทางเลือกที่ดีกว่าเดิม

ทิสนา แคมมณี (2535:133-134) กล่าวว่า การประเมินที่มุ่งการได้มาซึ่งสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตร เป็นการประเมินทั้งระบบ คือประเมินความก้าวหน้า และประเมินผลสัมฤทธิ์ของการใช้หลักสูตรด้วย

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539:192) ให้ความหมายเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตรว่า หมายถึงการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำข้อมูลมาใช้ในการตัดสินใจข้อบกพร่องหรือปัญหาเพื่อหาทางปรับปรุงแก้ไขส่วนประกอบทุกส่วนของหลักสูตรให้มีคุณภาพดียิ่งขึ้น หรือตัดสินใจคุณค่าของหลักสูตรนั้นๆ

สรุปได้ว่าการประเมินหลักสูตร คือการหาสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตรตามที่กำหนดไว้ในความมุ่งหมายของหลักสูตรว่าประสบผลสำเร็จเพียงใด มีจุดเด่นและจุดด้อยอย่างไร เพื่อนำข้อมูลการประเมินมาพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรให้ดียิ่งขึ้น การประเมินหลักสูตรจะต้องมีการประเมิน 3 ระยะเวลา คือ ระยะเวลาที่ 1 การประเมินก่อนการนำหลักสูตรไปใช้ ระยะเวลาที่ 2 การประเมินระหว่างการใช้หลักสูตรและระยะเวลาที่ 3 การประเมินหลังการใช้หลักสูตร

2. จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตร

ทาบ (Taba. 1962 : 310, อ้างถึงใน สุนีย์ ภูพันธ์. 2546 : 250) ได้กล่าวไว้ว่า การประเมินหลักสูตรกระทำขึ้นเพื่อศึกษากระบวนการต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ว่ามีการเปลี่ยนแปลงใดบ้างที่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ของการศึกษา การประเมินดังกล่าวจะครอบคลุมเนื้อหาทั้งหมดของหลักสูตรและกระบวนการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่ง ได้แก่ จุดประสงค์ ขอบเขตของเนื้อหาสาระ คุณภาพของผู้บริหาร และผู้ใช้หลักสูตร สมรรถภาพของผู้เรียน ความสัมพันธ์ของวิชาต่าง ๆ การใช้สื่อและวัสดุการสอน ฯลฯ

นิรมล ศตวุฒิ (2543 : 105) กล่าวว่า การประเมินหลักสูตร มีจุดมุ่งหมายเพื่อ

1) หากคุณค่าของหลักสูตร หลักสูตรนั้นสนองจุดมุ่งหมายของหลักสูตรหรือไม่ และสนองความต้องการของสังคมเพียงใด

2) ตัดสินเกี่ยวกับรูปแบบ การสอนและการบริหารหลักสูตร การวางเค้าโครงและรูปแบบของหลักสูตร การสอนตามหลักสูตร และการบริหารงานเกี่ยวกับหลักสูตร เป็นไปในทางที่ถูกต้องหรือไม่

3) วัดคุณภาพผลผลิต ผู้ที่เรียนจบตามหลักสูตรมีคุณภาพเพียงใด

4) ปรับปรุงหลักสูตร หลักสูตรมีข้อบกพร่องทั้งหมดอะไรบ้าง และระหว่างดำเนินการใช้หลักสูตรมีปัญหาอุปสรรคในแต่ละส่วนของหลักสูตรอะไรบ้าง นำข้อมูลที่ได้จากการประเมินมาปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร หรือพิจารณาว่าควรจะใช้หลักสูตรนี้ต่อไปหรือไม่

สรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตร เพื่อศึกษากระบวนการต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ว่ามีการเปลี่ยนแปลงใดบ้างที่สอดคล้องหรือขัดแย้งกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร หากคุณค่าของหลักสูตร ว่าตอบสนองต่อจุดมุ่งหมายของหลักสูตรหรือไม่ ตัดสินเกี่ยวกับรูปแบบการสอนและการบริหารหลักสูตร เป็นไปในทางที่ถูกต้องหรือไม่ ผลผลิตจากหลักสูตรมีคุณภาพเพียงใด หลักสูตรมีข้อบกพร่องอะไรบ้าง และระหว่างดำเนินการใช้หลักสูตรมีปัญหาและอุปสรรคแต่ละส่วนอะไรบ้าง จะได้นำข้อมูลมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาหลักสูตรให้มีคุณภาพ

3. ระยะเวลาของการประเมินหลักสูตร

สมคิด พรหมชัย (2546 : 31) ได้กล่าวว่า การประเมินผลหลักสูตรแบ่งตามลำดับเวลาที่ประเมิน แบ่งเป็นการประเมินก่อนเริ่มใช้หลักสูตร ขณะดำเนินการใช้หลักสูตร และหลังการใช้หลักสูตร มีรายละเอียดดังนี้

3.1 ประเมินก่อนการใช้หลักสูตร (Pre-Evaluation)

เป็นการประเมินที่มีจุดหมายเพื่อตัดสินใจเลือกหลักสูตร ตรวจสอบความเหมาะสม ความสมเหตุสมผลของการวางแผนการดำเนินการใช้หลักสูตร ความเป็นไปได้ของหลักสูตรในการนำหลักสูตรไปปฏิบัติ คุณภาพของหลักสูตร รวมทั้งตรวจสอบโอกาสที่หลักสูตรนั้นจะบรรลุผลตามจุดมุ่งหมาย การประเมินก่อนการใช้หลักสูตรมีความเชื่อบนพื้นฐานที่ว่า ถ้าตัวหลักสูตรนั้นได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสม สมเหตุสมผลมีความจำเป็น คุณภาพดี ความเป็นไปได้ โอกาสที่หลักสูตรจะบรรลุตามจุดมุ่งหมายก็ย่อมสูง

3.2 การประเมินในระหว่างดำเนินการใช้หลักสูตร (Implementation Evaluation or Process Evaluation)

เป็นการประเมินการดำเนินการใช้หลักสูตรเมื่อนำหลักสูตรไปใช้ ทั้งนี้เพื่อศึกษาถึงการปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ กิจกรรมใดทำได้ หรือทำไม่ได้ เพราะเหตุใด จุดเด่น จุดด้อย มีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้าง การประเมินกระบวนการดำเนินการใช้หลักสูตรนั้น พยายามตอบคำถามว่า ทำไมจึงเกิดปัญหา อุปสรรค หรือไม่เกิดปัญหา อุปสรรคในการดำเนินโครงการ ถ้าเกิดปัญหาจะได้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขได้ทันทั่วทั้ง การประเมินในขณะที่ดำเนินการใช้หลักสูตรจึงมีบทบาทในการปรับปรุงการดำเนินการใช้หลักสูตรต่อไป

3.3 การประเมินหลังการใช้หลักสูตร

เป็นการประเมินเพื่อตอบคำถามว่าหลักสูตรประสบผลสำเร็จตามแผนที่วางไว้หรือไม่ ผลจากการใช้หลักสูตรบรรลุตามที่จุดมุ่งหมายกำหนดไว้หรือไม่ คุ่มค่าหรือไม่ การประเมินในลักษณะนี้ จะเป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นโดยเทียบกับจุดมุ่งหมายที่กำหนด โดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ

- 1) ประเมินทันทีที่หลักสูตรสิ้นสุดการใช้
- 2) การติดตามผลต่อมา โดยเฉพาะการประเมินผลกระทบของหลักสูตรที่ต้องอาศัยการทิ้งช่วงระยะเวลาหนึ่ง เช่น 1-2 ปี เป็นต้นไป

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ ที่ได้ประเมินไว้ตั้งแต่เริ่มดำเนินโครงการจนถึงสิ้นสุดโครงการ บางท่านเรียกการประเมินลักษณะนี้ว่า การประเมินผลสรุป (Summative Evaluation)

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546 : 252) ได้กล่าวไว้ว่า การประเมินหลักสูตรที่ดีต้องตรวจสอบเป็นระยะเพื่อลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้น โดยทั่วไปจะแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การประเมินหลักสูตรก่อนนำหลักสูตรไปใช้ (Project Analysis) ในช่วงระหว่างที่มีการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตร อาจมีการดำเนินการตรวจสอบทุกขั้นตอนของการจัดทำ นับแต่การกำหนดจุดมุ่งหมายไปจนถึงการกำหนดการวัดและประเมินผลการเรียน ซึ่งสามารถทำได้ 2 ลักษณะ

- 1) ประเมินหลักสูตรเมื่อสร้างหลักสูตรฉบับร่างเสร็จแล้วก่อนจะนำหลักสูตรไปใช้จริงควรมีการประเมินตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรฉบับร่าง และองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตร การประเมินหลักสูตรในระยะนี้ต้องอาศัยความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญทางด้านพัฒนาหลักสูตร ทางเนื้อหาวิชาทางด้านวิชาชีพครู ทางด้านการวัดผล หรือจะให้ผู้เชี่ยวชาญวิเคราะห์หรือพิจารณาก็ได้

- 2) ประเมินหลักสูตรในขั้นทดลองใช้ เพื่อปรับปรุงแก้ไขส่วนที่ขาดตกบกพร่องหรือเป็นปัญหา ให้มีความสมบูรณ์เพื่อประสิทธิภาพในการนำไปใช้ต่อไป

ระยะที่ 2 การประเมินหลักสูตรระหว่างการดำเนินการใช้หลักสูตร (Formative Evaluation) ในขณะที่มีการดำเนินการใช้หลักสูตรที่จัดทำขึ้น ควรมีการประเมินเพื่อตรวจสอบว่าหลักสูตรสามารถนำไปใช้ได้ดีเพียงใดหรือบกพร่องในจุดไหน จะได้แก้ไขปรับปรุงให้เหมาะสม เช่น ประเมินกระบวนการใช้หลักสูตรในด้านการบริหาร การจัดการหลักสูตร การนิเทศกำกับดูแล และการจัดกระบวนการเรียนการสอน

ระยะที่ 3 การประเมินหลักสูตรหลังการใช้หลักสูตร (Summative Evaluation) หลังจากที่มีการใช้หลักสูตรมาแล้วระยะหนึ่ง หรือครบกระบวนการเรียบร้อยแล้ว ควรจะประเมินหลักสูตรทั้งระบบ ซึ่งได้แก่การประเมินองค์ประกอบด้านต่างๆ ของหลักสูตรทั้งหมด คือ เอกสารหลักสูตร วัสดุหลักสูตร บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร การบริหารหลักสูตรการนิเทศกำกับติดตาม การจัดกระบวนการเรียนการสอน ฯลฯ เพื่อสรุปผลตัดสินว่าหลักสูตรที่จัดทำขึ้นนั้น ควรจะดำเนินการใช้ต่อไป หรือควรปรับปรุงแก้ไขให้ดีขึ้น หรือควรยกเลิก

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การประเมินหลักสูตรแบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 การประเมินหลักสูตรก่อนนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของหลักสูตร โดยอาศัยผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักสูตรเป็นผู้วิเคราะห์พิจารณา

ระยะที่ 2 การประเมินหลักสูตรระหว่างดำเนินการใช้หลักสูตรเพื่อตรวจสอบว่าหลักสูตรที่กำลังดำเนินการใช้อยู่นั้นมีปัญหา อุปสรรค ข้อบกพร่องอะไรบ้างจะได้แก้ไขปรับปรุงให้เหมาะสม

ระยะที่ 3 การประเมินหลักสูตรหลังการใช้หลักสูตร เพื่อตรวจสอบว่าหลักสูตรที่ใช้มา ได้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ ควรจะดำเนินการใช้ต่อไปหรือควรจะยกเลิก การประเมินหลักสูตรโดยใช้ผลการใช้หลักสูตรเทียบกับจุดมุ่งหมายที่กำหนด โดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน คือ ประเมินทันทีที่หลักสูตรสิ้นสุดการใช้ และ การติดตามผลต่อมา

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการประเมินหลังการใช้หลักสูตร (Summative Evaluation) เพื่อตรวจสอบหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น พุทธศักราช 2549 ว่ามีปัญหา อุปสรรคในการดำเนินการหรือไม่อย่างไร เพื่อนำผลมาเป็นข้อมูลในการตัดสินใจที่จะปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรต่อไป

4. ขั้นตอนในการประเมินหลักสูตร

ทาบ (Taba, 1962 : 324, อ้างถึงใน สุนีย์ ภูพันธ์. 2546 : 255) ได้ให้แนวทางในการประเมินผลหลักสูตรเป็นกระบวนการ มีขั้นตอนดังนี้

- 1) วิเคราะห์และตีความวัตถุประสงค์ของหลักสูตรให้มองเห็นกระจ่างชัดในเชิงพฤติกรรมคือ ปฏิบัติได้จริง (Formulation and Clarification for Objective)
- 2) คัดเลือกและสร้างเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับค้นหาหลักฐาน (Selection and Construction of the Appropriate Instruments for Getting Evidences)
- 3) ใช้เครื่องมือที่สร้างขึ้นประเมินผลหลักสูตรตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ (Application of Evaluative Criteria)
- 4) รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับภูมิหลังของนักเรียนและลักษณะของการสอนเพื่อนำมาประกอบในการแปลผลของการประเมิน (Information on the Background of Students and the Nature of Instruction in the Light of Which to Interpret the Evidence)
- 5) แปลผลของการประเมิน เพื่อนำไปปรับปรุงหลักสูตรและการสอนต่อไป (Translation of Evaluation Findings into Improvement of the Curriculum and Instruction)

สมคิด พรหมจ้อย (2546 : 35) ได้กล่าวว่าในการประเมินโครงการหรือหลักสูตร ซึ่งถือเป็นการวิจัยรูปแบบหนึ่ง มีกระบวนการดำเนินการประเมิน ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

- 1) ประเมินอะไร เป็นการวิเคราะห์โครงการที่มุ่งประเมิน
- 2) ทำไมจึงต้องประเมิน เป็นหลักการและเหตุผลของการประเมิน
- 3) ประเมินเพื่ออะไร เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ของการประเมิน
- 4) มีแนวคิดทฤษฎีอะไรบ้าง เป็นการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และแนวทางการประเมิน
- 5) จะประเมินได้อย่างไร เป็นการออกแบบการประเมิน ได้แก่
  - กำหนดรูปแบบการประเมิน
  - กำหนดประเภทของตัวแปรหรือข้อมูล หรือตัวชี้วัด
  - กำหนดแหล่งข้อมูล/ ผู้ให้ข้อมูล
  - กำหนดเครื่องมือ/ วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
  - กำหนดแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูล
  - กำหนดเกณฑ์การประเมิน
  - เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินมีอะไรบ้าง คือ เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน
  - จะเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีใด คือการเก็บรวบรวมข้อมูล
  - จะสรุปข้อมูลให้มีความหมายได้อย่างไร เป็นการวิเคราะห์ข้อมูล
  - จะนำผลการประเมินไปใช้ได้อย่างไร คือการเขียนรายงานผลการประเมิน

ในการดำเนินงานขั้นตอนที่ 1 ถึง 5 เมื่อเสร็จสิ้นถึงขั้นตอนที่ 5 ผลลัพธ์ของงานที่นักประเมินได้ก็คือ คำโครงการประเมิน (Evaluation Proposal) หรือแผนการประเมินโครงการ ซึ่งอยู่ในสภาพพร้อมที่จะนำไปสู่การปฏิบัติจริงต่อไป

ขั้นตอนการประเมินหลักสูตร

1) ขั้นพัฒนาหลักสูตร ประเมินโครงร่างหลักสูตร

- โครงสร้างหลักสูตร
- ความมุ่งหมายของหลักสูตร
- เนื้อหา
- กิจกรรมการเรียนการสอน
- อุปกรณ์ สื่อการสอน
- การประเมินผลการเรียนการสอน
- บรรยากาศในการเรียน
- สิ่งแวดล้อมในสถาบันการศึกษา

2) ขั้นการใช้หลักสูตร ประเมินหลักสูตรที่ใช้จริง

- ประเมินในระหว่างดำเนินการใช้หลักสูตร (Formative evaluation)
- ประเมินจุดเด่นและจุดด้อยของหลักสูตร
- การจัดการเรียนการสอน
- การบริหารหลักสูตร

3) ขั้นผลิตผลของหลักสูตร ประเมินติดตามผล

- คุณภาพของบัณฑิต
- การทำงานของบัณฑิต
- ความพึงพอใจและความต้องการของนายจ้าง

ขั้นตอนการประเมินหลักสูตร มี 3 ขั้นตอนคือ 1. ขั้นพัฒนาหลักสูตรเพื่อประเมินโครงร่างหลักสูตร 2. ขั้นการใช้หลักสูตรเพื่อประเมินหลักสูตรที่ใช้จริงและ 3. ขั้นผลิตผลของหลักสูตรเพื่อ ติดตามผล

จากที่กล่าวมา สรุปขั้นตอนในการประเมินหลักสูตรได้ดังนี้ ขั้นแรกวิเคราะห์หลักสูตรว่าอยู่ในระยะใดของการใช้หลักสูตร แล้วกำหนดว่าจะประเมินอะไร จากนั้นกำหนด หลักการเหตุผลและวัตถุประสงค์ของการประเมินหลักสูตร ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและแนวทางการประเมินหลักสูตรใช้ของใคร โดยกำหนดกรอบหรือรูปแบบในการประเมินหลักสูตร ประเภทของตัวแปรหรือข้อมูลหรือตัวชี้วัดแหล่งข้อมูล/ผู้ให้ข้อมูลเครื่องมือ/วิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล แนว

ทางการวิเคราะห์ข้อมูล และเกณฑ์การประเมิน เครื่องมือที่ใช้ในการประเมินใช้เครื่องมืออะไรบ้าง และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล แล้วเขียนรายงานการประเมินหลักสูตร

5. รูปแบบของการประเมินหลักสูตร

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546 : 259-260) กล่าวว่า รูปแบบของการประเมินหลักสูตร มีนักวิชาการ ซึ่งเชี่ยวชาญทางด้านหลักสูตรและการประเมินผลเสนอแนะหลายรูปแบบด้วยกัน ซึ่งสามารถนำมาศึกษาเพื่อเลือกใช้ให้เหมาะสมกับความต้องการ ในปัจจุบันรูปแบบของการประเมินหลักสูตรสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1) รูปแบบของการประเมินหลักสูตรที่สร้างเสร็จใหม่ ๆ เป็นการประเมินผลก่อนนำหลักสูตรไปใช้ กลุ่มนี้จะเสนอรูปแบบที่เด่น ๆ คือ รูปแบบการประเมินหลักสูตรด้วยเทคนิคการวิเคราะห์แบบปุยซองค์ (Puissance Analysis Technique)

2) รูปแบบของการประเมินหลักสูตรในระหว่างหรือหลังการใช้หลักสูตรสามารถแบ่งเป็นกลุ่มย่อย ๆ ได้เป็น 4 กลุ่มดังนี้

(1) รูปแบบการประเมินหลักสูตรที่ยึดจุดมุ่งหมายเป็นหลัก (Goal Attainment Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่จะประเมินว่าหลักสูตรมีคุณค่ามากน้อยเพียงใด โดยพิจารณาจากจุดมุ่งหมายเป็นหลัก กล่าวคือพิจารณาว่าผลที่ได้รับเป็นไปตามจุดมุ่งหมายหรือไม่ เช่น รูปแบบการประเมินหลักสูตรของไทเลอร์ (Tyler) และรูปแบบการประเมินหลักสูตรของแฮมมอนด์ (Hammond)

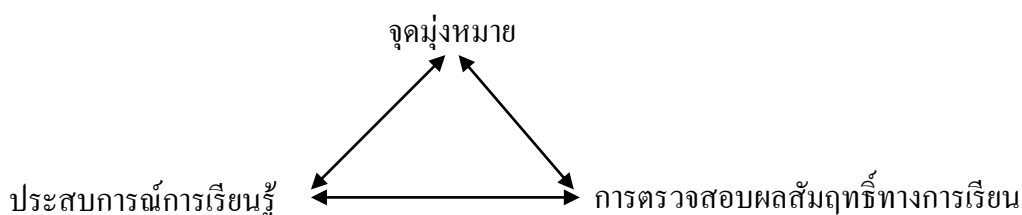
(2) รูปแบบการประเมินหลักสูตรที่ไม่ยึดเป้าหมาย (Goal Free Evaluation Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่ไม่นำความคิดของผู้ประเมินเป็นตัวกำหนดความคิดในโครงการประเมิน ผู้ประเมินจะประเมินเหตุการณ์ที่เกิดตามสภาพความเป็นจริง ความเป็นอิสระในการประเมิน และต้องไม่มีความลำเอียง เช่น รูปแบบการประเมินหลักสูตรของสคริเวน (Scriven)

(3) รูปแบบการประเมินหลักสูตรที่ยึดเกณฑ์เป็นหลัก (Criterion Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญในการตัดสินคุณค่าของหลักสูตร โดยใช้เกณฑ์เป็นหลัก เช่น รูปแบบการประเมินหลักสูตรของสเตค (Stake)

(4) รูปแบบการประเมินหลักสูตรที่ช่วยในการตัดสินใจ (Decision-Making Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นการทำงานอย่างมีระบบเกี่ยวกับการรวบรวมข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูล และการเสนอผลที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นๆ เพื่อช่วยในการตัดสินใจของผู้บริหารหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น รูปแบบการประเมินหลักสูตรของโพรวัส (Provus) รูปแบบการประเมินหลักสูตรของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) และรูปแบบการประเมินหลักสูตรของโกว์ (Gow)

5.1 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของไทเลอร์ (Tyler)

ไทเลอร์ (Tyler. 1943, อ้างถึงใน สมคิด พรหมจ้อย. 2547 : 43) เป็นผู้วางรากฐานการประเมินหลักสูตร โดยเสนอแนะแนวคิดว่าการประเมินหลักสูตรเป็นการเปรียบเทียบว่าพฤติกรรมของผู้เรียนที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้หรือไม่

ภาพที่ 2.4 รูปแบบการประเมินผลของไทเลอร์

ที่มา : สมคิด พรหมจ้อย. 2547 : 43

ไทเลอร์ มีความเชื่อว่า จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ชัดเจนรัดกุม และจำเพาะเจาะจงแล้วจะเป็นแนวทางช่วยในการประเมินได้เป็นอย่างดีในภายหลัง เขาได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินโดยเสนอเป็นกรอบแนวคิด ครั้งแรกในปี ค.ศ.1943 โดยเน้นการกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการหรือหลักสูตรให้อยู่ในรูปของวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม แล้วประเมินความสำเร็จของวัตถุประสงค์เหล่านั้น โดยมีแนวความคิดว่าโครงการหรือหลักสูตรจะสำเร็จหรือไม่ ดูได้จากผลผลิตของโครงการว่า ตรงตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้แต่แรกหรือไม่เท่านั้น แนวคิดลักษณะนี้เรียกว่าแบบจำลองยึดความสำเร็จเป็นหลัก

ไทเลอร์ มีความเห็นว่าจุดมุ่งหมายของการประเมินเพื่อตัดสินว่า จุดมุ่งหมายของการศึกษาที่ตั้งไว้ในรูปของจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมนั้นประสบความสำเร็จหรือไม่มีส่วนใดบ้างต้องปรับปรุงแก้ไข และถือว่าการประเมินโครงการหรือหลักสูตรเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน ลำดับขั้นของการประเมินการเรียนการสอนมีดังนี้ กำหนดจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมด้วยความชัดเจน เฉพาะเจาะจง กำหนดเนื้อหาหรือประสบการณ์ทางการศึกษาที่ต้องการให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ เลือกวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสม เมื่อจบบทเรียนจึงมีการประเมินผลโครงการ โดยการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

จากแนวคิดของ ไทเลอร์ ในการประเมินหลักสูตรจะเห็นว่าเป็นการยึดความสำเร็จของผู้เรียนเป็นส่วนใหญ่ จะใช้จุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นเกณฑ์ในการตัดสิน โดยอาศัยการวัด

พฤติกรรมก่อนและหลังเรียนและมีการกำหนดเกณฑ์ไว้ก่อนล่วงหน้าว่าความสำเร็จระดับใดจึงจะประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้

5.2 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของสคริเวน

สคริเวน (Scriven, 1967, อ้างถึงใน สมคิด พรหมจ้อย, 2547 : 49-50) ได้กล่าวว่า จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการประเมิน มี 2 ประการ คือ

1) การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) เป็นการประเมินระหว่างที่โครงการกำลังดำเนินการอยู่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อปรับปรุงโครงการให้ดีขึ้น เพราะการประเมินช่วยให้ข้อมูลย้อนกลับที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงและพัฒนาโครงการ

2) การประเมินผลสรุป (Summative Evaluation) เป็นการประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการมีจุดมุ่งหมายเพื่อตัดสินในคุณค่าของโครงการ ตลอดจนค้นหาสิ่งที่ดีของโครงการเพื่อนำไปใช้กับสถานการณ์อื่นที่คล้ายคลึงกันต่อไป

วิธีการประเมิน ในการประเมินมีวิธีการที่สามารถนำไปใช้ได้ 2 วิธี คือ

(1) การประเมินก่อนมีการปฏิบัติงาน หรือ การประเมินคุณค่าภายใน (Intrinsic Evaluation) คือ ประเมินคุณค่าของเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เช่น เนื้อหา จุดมุ่งหมาย กระบวนการ การให้คะแนน และ เจตคติของครู เป็นการประเมินก่อนที่จะนำไปปฏิบัติงาน

(2) การประเมินคุณค่าการปฏิบัติงาน (Pay – off Evaluation) คุณค่าจากผลที่เกิดขึ้นจากการใช้เครื่องมือวัดกับนักเรียน เป็นการประเมินในส่วนซึ่งเป็นผลที่มีต่อผู้รับบริการจากการดำเนินโครงการ เช่น ผลที่ได้จากคะแนนสอบ หรือ ผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของผู้บริหาร ฯลฯ การประเมินคุณค่าการปฏิบัติงานให้ความสนใจเกี่ยวกับผลของโครงการที่เกิดกับผู้รับบริการ จึงจัดว่าเป็นการตัดสินคุณค่าของโครงการโดยอิงเกณฑ์ภายนอก

จากแนวคิดของ สคริเวน (Scriven) เป็นการประเมินหลักสูตรที่มุ่งเน้น การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation) เป็นการประเมินระหว่างที่โครงการกำลังดำเนินการอยู่หรือหลักสูตรที่กำลังดำเนินการใช้อยู่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบว่าหลักสูตรดีหรือไม่ดีอย่างไร มีคุณค่าเพียงใด เพื่อนำข้อมูลมาปรับปรุงหลักสูตรให้ดีขึ้น เพราะการประเมินช่วยให้ข้อมูลย้อนกลับที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร สิ่งที่น่ามาประเมินในระหว่างดำเนินการใช้หลักสูตร ได้แก่ ความสมบูรณ์ของเนื้อหาด้านโครงสร้าง เนื้อหาวิชา การวัดและประเมินผล ความเหมาะสมของกิจกรรมการเรียนการสอน ความพร้อมของบุคลากร อาคารสถานที่ และสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอน การบริหารจัดการหลักสูตรและการใช้หลักสูตร ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนที่เกิดขึ้นในระหว่างการใช้หลักสูตร

5.3 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของสแตค

สแตค (Stake, 1967, อ้างถึงใน สมคิด พรหมจ้อย, 2547 : 52-55) ได้กล่าวไว้ว่าจุดมุ่งหมายของการประเมินมีอยู่ 2 ประการ คือ เพื่อต้องการได้ข้อมูลต่างๆ ที่นำมาบรรยายเกี่ยวกับโครงการนั้น และเพื่อต้องการได้ข้อมูลต่างๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการตัดสินคุณค่าของโครงการ

สแตค (Stake) ได้เสนอโครงการของรูปแบบการประเมิน ใช้ชื่อว่า รูปแบบการประเมินเคาน์ทิแนนซ์ (Countenance Model) ซึ่งตามโครงสร้างของรูปแบบนี้ได้จำแนกข้อมูลการประเมินออกเป็น 2 ส่วน คือ เมตริกบรรยาย (Description Matrix) และเมตริกตัดสินคุณค่า (Judgement Matrix) และได้เสนอว่าก่อนบรรยายหรือตัดสินคุณค่าของโครงการใด ๆ นักประเมินควรทำการวิเคราะห์หลักการและเหตุผลของโครงการนั้นๆ ด้วย การประเมินโครงการตามแนวคิดของสแตค ผู้ประเมินจะต้องรวบรวมข้อมูลแท้จริงให้ได้ เนื่องจากแหล่งข้อมูลมีมากมาย และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลมีหลายวิธี ข้อมูลที่ต้องการคือข้อมูลที่นำมาใช้เพื่อการอธิบาย และการตัดสินใจ ตามรูปแบบการประเมินนี้ได้จำแนกสิ่งที่จะต้องพิจารณาในการประเมินออกเป็น 3 ส่วนคือ

1) สิ่งนำหรือปัจจัยเบื้องต้น (Antecedents) หมายถึงสภาพเงื่อนไขที่มีอยู่ก่อนแล้วหรือปัจจัยต่างๆ ในการดำเนินโครงการ

2) การปฏิบัติ (Transaction) หมายถึง กิจกรรมดำเนินการ กิจกรรมที่ปฏิบัติ เช่น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับครูและนักเรียน พฤติกรรมระหว่างบุคคล ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน เป็นต้น

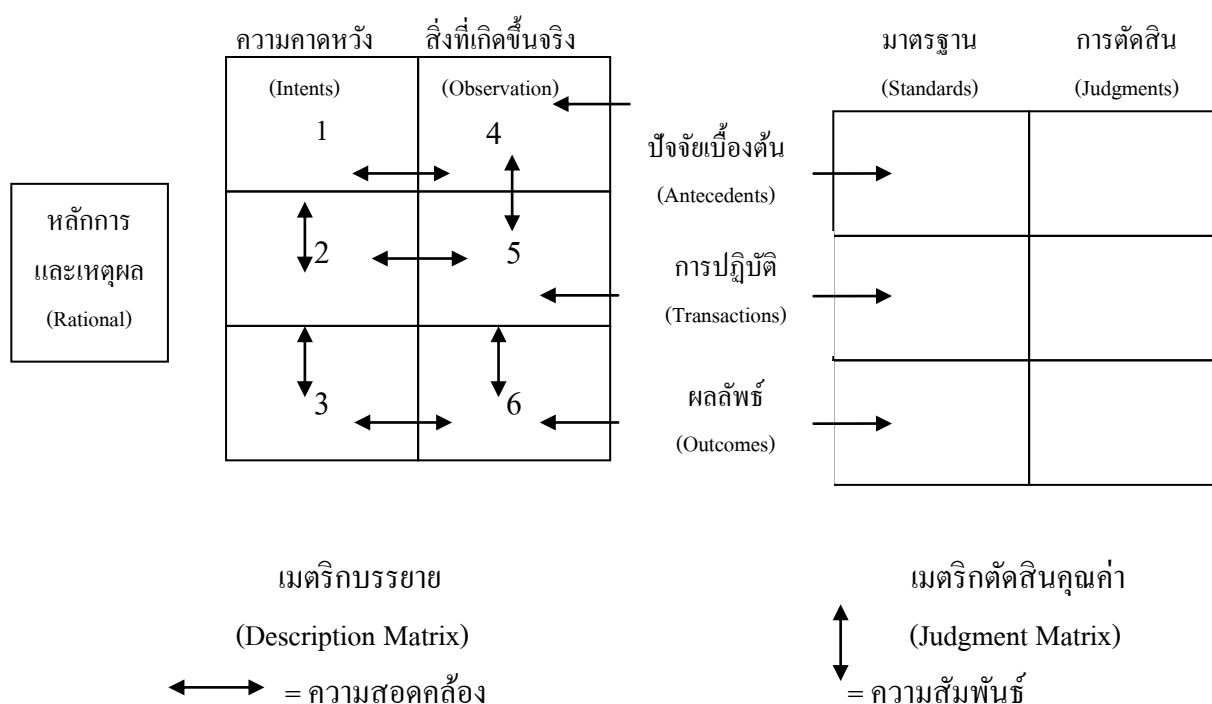
3) ผลลัพธ์หรือการดำเนินงาน (Outcomes) หมายถึงผลผลิตที่เกิดขึ้นจากโครงการ การเก็บข้อมูล ผู้ประเมินจะต้องบันทึกข้อมูล ทั้งสามชนิดนี้แบ่งแยกเป็น 4 ประเภท คือ

- ความคาดหวังหรือแผนงาน (Intents) หมายถึง สิ่งที่คาดหวังไว้จำแนกเป็นความคาดหวังเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้น การปฏิบัติ และผลการดำเนินงาน โครงการ

- สิ่งที่เกิดขึ้นจริง (Observations) หมายถึง สภาพที่เกิดขึ้นจริงซึ่งจำแนกเป็นสภาพการณ์ ที่เกิดขึ้นจริงเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้น การปฏิบัติ และผลการดำเนินงาน

- มาตรฐาน (Standards) หมายถึง แนวทางการดำเนินงานคุณลักษณะที่ควรจะมีหรือควรจะได้รับเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้น การปฏิบัติและผลการดำเนินงาน

- การตัดสินใจ (Judgments) หมายถึง การพิจารณาผลการตัดสินใจเป็นการพิจารณาสรุปเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้น การปฏิบัติและการดำเนินงาน

ภาพที่ 2.5 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของสเตค

ที่มา : สมคิด พรหมชัย. 2547 : 52-55

ในการประเมิน ผู้ประเมินต้องพิจารณาข้อมูลเพื่อการบรรยายและต้องมีการศึกษาความสอดคล้องระหว่างความคาดหวัง กับสิ่งที่เกิดขึ้นจริง และความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเบื้องต้น การปฏิบัติ และผลลัพธ์ เมื่อได้ผลอย่างไร แล้วจึงเปรียบเทียบกับมาตรฐานที่กำหนดไว้ และมาตรฐานที่คาดว่าจะเกิดขึ้นแล้วตัดสินใจ แนวคิดของสเตคแสดงได้ดังแผนภาพที่ 6

สเตค เสนอวิธีการประเมินในรูปของเมตริก (Matrix) สองประเภทคือ เมตริกบรรยาย และเมตริกตัดสินใจคุณค่า ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ในเมตริกบรรยาย แบ่งออกเป็น 6 ช่องคือ

ช่องที่ 1 หมายถึง ภาวะการณ์ที่คาดหวังว่าต้องมีอยู่ก่อนที่การดำเนินงานโครงการเกิดขึ้น โดยถือว่าเป็นภาวะการณ์ที่เอื้ออำนวยให้เกิดผลดังที่คาดหวังไว้

ช่องที่ 2 หมายถึง กระบวนการที่เกิดขึ้นในการดำเนินงานตามความคาดหวังว่าจะเป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพ คือ ก่อให้เกิดผลตามที่มุ่งหมายไว้

ช่องที่ 3 หมายถึง ผลลัพธ์ที่คาดหวังว่าจะได้รับหลังจากการดำเนินงาน

ช่องที่ 4 หมายถึง ปัจจัยเบื้องต้นที่มีอยู่จริงก่อนที่เริ่มโครงการ

ช่องที่ 5 หมายถึง กระบวนการดำเนินงานตามที่สังเกตได้จริงจากโครงการ

ช่องที่ 6 หมายถึง ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริง ๆ หลังจากโครงการจบลงแล้ว

ตั้งแต่ช่องที่ 1 ถึง 6 ผู้ประเมินต้องพิจารณาข้อมูลใน 2 แนวคือ ในแนวตั้ง ได้แก่ ช่อง 1 – 2 – 3 และ 4 – 5 – 6 ควรมีความสัมพันธ์กัน เพื่อดูว่าปัจจัยเบื้องต้นเอื้ออำนวยต่อกระบวนการหรือไม่และในแนวนอน ได้แก่ 1 – 4, 2 – 5 และ 3 – 6 ต้องมีความสอดคล้องกัน ทั้งนี้เพื่อต้องการตรวจสอบว่าข้อมูลที่ได้จากการปฏิบัติจริง ๆ ในแต่ละส่วนตามแนวตั้งนั้นมีความสอดคล้องกับสิ่งที่คาดหวังไว้หรือไม่ ประการใด และต้องมีการปรับปรุงในส่วนใดบ้าง

เมื่อพิจารณา ทั้งในแนวตั้งและในแนวนอนแล้วพบว่า มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกัน แสดงว่าโครงการที่บรรลุตามที่คาดหวังเอาไว้

2) ในเมตริกการตัดสินคุณค่า จำเป็นต้องใช้เกณฑ์มาตรฐานเพื่อพิจารณาข้อมูลที่ได้จากเมตริกบรรยาย เกณฑ์มาตรฐานนี้อาจมีอยู่ก่อนแล้วหรือตั้งขึ้นใหม่โดยคณะกรรมการหรือผู้รับผิดชอบโครงการก็ได้ สำหรับที่มาของการตัดสินใจควรให้ผู้ประเมินมีบทบาทด้วย คือ ต้องสรุปออกมาให้ได้ว่า โครงการศึกษามีประสิทธิภาพเพียงใด หรือต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงที่จุดใด หรือมีปัจจัยอะไรเป็นตัวเกื้อหนุน หรือเป็นอุปสรรคต่อโครงการ

จากแนวคิดของ สดศก ในการประเมินหลักสูตรสามารถนำมาใช้ได้ดังนี้ คือ

1) การประเมินตัวป้อน (Input Evaluation) เป็นการประเมินเกี่ยวกับคุณลักษณะและสถานภาพของครู นักเรียน อุปกรณ์หรือสื่อการเรียนการสอน สิ่งอำนวยความสะดวก โดยพิจารณาความสัมพันธ์กับกระบวนการ และพิจารณาความสอดคล้องระหว่างตัวป้อนที่คาดหวังหรือที่ได้วางแผนไว้กับที่เกิดขึ้นจริง และกับเกณฑ์มาตรฐาน

2) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินเกี่ยวกับการเรียนการสอน วิธีสอน การบริหารหลักสูตร โดยพิจารณา ความสัมพันธ์กับตัวป้อนและผลผลิต และพิจารณาความสอดคล้องระหว่างกระบวนการที่คาดหวังหรือที่ได้วางแผนไว้ กับกระบวนการที่ใช้จริง และกับเกณฑ์มาตรฐาน

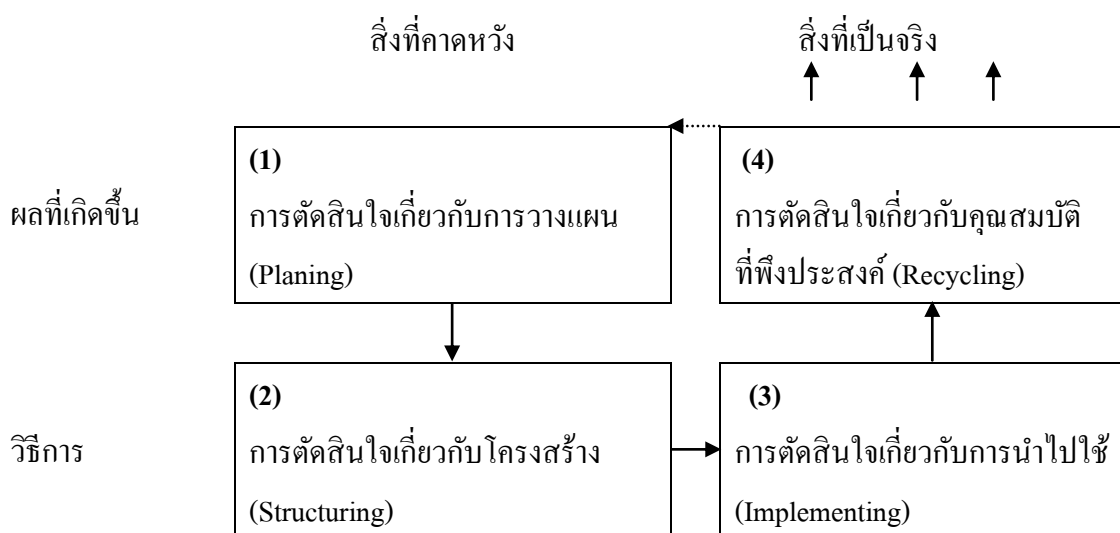
3) การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เรียนตามจุดประสงค์ของหลักสูตรควรประเมินให้ครบทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย ประเมินในขณะที่ใช้หลักสูตร โดยพิจารณาความสัมพันธ์กับตัวป้อน กับกระบวนการ และพิจารณาความสอดคล้องระหว่างผลผลิตที่คาดหวังหรือที่ได้วางแผนไว้ กับผลผลิตที่เกิดขึ้นจริง และกับเกณฑ์มาตรฐาน

6. รูปแบบการประเมินหลักสูตรแบบชิป

เอกสารเกี่ยวกับชิปปีโมเดลมี ดังนี้

ชเนส ขำเกิด (2546) กล่าวเกี่ยวกับรูปแบบการประเมินแบบชิปปีว่า CIPP เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นการตัดสินใจรูปแบบหนึ่งที่มีนิยามใช้กันอย่างกว้างขวาง ซึ่งนำเสนอโดย แดเนียล แอล สตัฟเฟิลบีม (Daneil L. Stufflebeam) ที่เรียกกันทั่วไปว่า ชิปโมเดล (CIPP Model) เป็นการประเมินที่เป็นกระบวนการต่อเนื่อง โดยมีจุดเน้นสำคัญเพื่อหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจบริหารโครงการอย่างต่อเนื่อง

สตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam, 1971, อ้างถึงใน สุนีย์ ภูพันธ์. 2546 : 265-269) ได้อธิบายความหมายของการประเมินผลทางการศึกษา ว่าเป็นกระบวนการหาข้อมูล และการให้ข้อมูลเพื่อตัดสินใจหาทางเลือก และได้หาแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตรว่าจะต้องประเมิน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบริบท ด้านตัวป้อน ด้านกระบวนการ และผลผลิต รูปแบบการประเมิน เรียกว่า ชิปโมเดล (CIPP Model) เป็นการประเมินที่เป็นกระบวนการต่อเนื่อง โดยมีจุดเน้นที่สำคัญคือ ใช้ควบคู่กับการบริหาร โครงการ เพื่อหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา วัตถุประสงค์การประเมิน คือ การให้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ

ภาพที่ 2.6 ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่เป็นอย่างจริง

ที่มา : สุนีย์ ภูพันธ์. 2546 : 265-269

รูปแบบการประเมินของสตัฟเฟิลบีม (Stufflebeam) แสดงความสัมพันธ์และสิ่งที่คาดหวังกับสิ่งที่เป็นอย่างจริง ประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ คือ

1) การตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผน (Planning Decisions) เป็นการตัดสินใจโดยคาดหวังว่าเราต้องการให้เกิดผลทางการศึกษาอย่างไร เช่น หลังจากที่นักเรียนเรียนจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ไปแล้วนักเรียนควรมีคุณสมบัติที่เด่น อย่างไรบ้าง ฉะนั้นการตัดสินใจชนิดนี้จึงนำมาเป็นประโยชน์ในการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรหรือในการวางแผนจัดการศึกษาได้เป็นอย่างดี

2) การตัดสินใจเกี่ยวกับโครงสร้าง (Structuring Decisions) เป็นการตัดสินใจโดยคาดหวังว่า ถ้าต้องการให้เกิดผลทางการศึกษาตามที่คาดหวังไว้ในข้อ 1 นั้น เราควรจะวางโครงสร้างหรือวางรูปแบบของการใช้หลักสูตรที่พึงประสงค์เอาไว้อย่างไร เช่น ถ้าจะให้ให้นักเรียนมีคุณสมบัติตรงตามที่คาดหวังเอาไว้ นั้น โรงเรียนควรจัดสภาพแวดล้อมอย่างไร การบริหารงานควรจะเป็นแบบใด ครูควรจัดการเรียนการสอนอย่างไร ควรจัดให้มีกิจกรรมเสริมหลักสูตรอะไรบ้าง

3) การตัดสินใจเกี่ยวกับการนำไปใช้ (Implementing Decisions) เป็นการตัดสินใจว่า ตามความเป็นจริงนั้น ได้มีการนำหลักสูตรไปใช้ตามแนวทางที่คาดหวังเอาไว้หรือไม่ มีการควบคุมหรือแก้ไขปรับปรุงเพื่อให้วิธีการที่เกิดขึ้นจริง ๆ เป็นไปตามที่ต้องการมากน้อยเพียงใด

4) การตัดสินใจเกี่ยวกับคุณสมบัติที่พึงประสงค์ (Recycling Decisions) เป็นการตัดสินใจหลังจากจบการศึกษาตามหลักสูตรไปแล้วนั้นจริง ๆ แล้วนักเรียนมีคุณสมบัติเป็นอย่างไรมีความรู้ มีทักษะ มีเจตคติ เป็นอย่างไรและตรงตามที่คาดหวังเอาไว้หรือไม่ มีอะไรที่ต้องรักษาเอาไว้ และมีอะไรบ้างที่ต้องละทิ้งหรือต้องนำมาปรับขยายเสียใหม่

คำว่า CIPP ย่อมาจากคำ 4 คำ ได้แก่ Context (บริบทหรือสภาวะแวดล้อม) Input (ปัจจัยเบื้องต้น) Process (กระบวนการ) และ Product (ผลผลิต) สตีฟเฟิลบีม ให้ความหมายการประเมินไว้ว่าเป็นกระบวนการของการบรรยาย การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสาร เพื่อนำข้อมูลไปใช้ประโยชน์ในการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่เหมาะสม โดยรูปแบบ CIPP กำหนดให้มีการประเมินทั้งระบบใน 4 ด้าน แนวทางการประเมินแต่ละด้านมีดังนี้

1. การประเมินบริบท (Context Evaluation) เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้หลักการและเหตุผลมากำหนดจุดมุ่งหมาย การประเมินสภาพแวดล้อมจะช่วยให้ผู้พัฒนาหลักสูตรรู้ว่า สภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษามีอะไรบ้าง สภาพการณ์ที่คาดหวังกับสภาพที่แท้จริงในสภาพแวดล้อมดังกล่าวเป็นอย่างไร มีความต้องการ หรือปัญหาอะไรบ้างที่ยังไม่ได้รับการตอบสนองหรือแก้ไข มีโอกาสและสรรพกำลังที่จำเป็นอะไรบ้างที่ยังไม่ได้ถูกนำมาใช้ในการจัดการศึกษา และสืบเนื่องมาจากปัญหาอะไร ฯลฯ ในการประเมินสภาพแวดล้อมนี้ ผู้ประเมินอาจใช้วิธีดังต่อไปนี้

1.1 การวิเคราะห์ความคิดรวบยอด (Conceptual Analysis)

1.2 การทำวิจัยด้วยการเก็บข้อมูลมาวิเคราะห์จริง ๆ (Empirical Studies)

1.3 การอาศัยทฤษฎีและความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ การประเมินสภาพแวดล้อมนี้ จะให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจด้านการวางแผนหรือกำหนดจุดมุ่งหมาย (Planning Decisions)

2. การประเมินตัวป้อน (Input Evaluation) เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้ได้ข้อมูลมาช่วยตัดสินใจว่า จะใช้ทรัพยากรหรือสรรพกำลังต่างๆ ที่มีอยู่เพื่อให้บรรลุผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้อย่างไร จะขอความช่วยเหลือด้านทรัพยากรและสรรพกำลังจากแหล่งภายนอกดีหรือไม่ จะใช้วิธีการจัดการเรียนการสอนแบบใดดี การประเมินตัวป้อนอาจกระทำได้ด้วย

- 2.1 จัดทำในรูปของคณะกรรมการ
- 2.2 อาศัยผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่มีผู้ทำเอาไว้แล้ว
- 2.3 ว่าจ้างผู้เชี่ยวชาญมาให้คำปรึกษา
- 2.4 ทำการวิจัยเชิงทดลองเป็นการนำร่อง

การประเมินตัวป้อนจะช่วยให้ได้ข้อมูลในการตัดสินใจ ถ้าจะจัดการศึกษาตามหลักสูตร ควรจะขอความร่วมมือและช่วยเหลือจากแหล่งภายนอกหรือไม่ ควรจะหาวิธีการใดวิธีการที่มีอยู่แล้วหรือวิธีการที่คิดค้นมาใหม่ การดำเนินงานในโรงเรียน เช่น การบริหารความสัมพันธ์ระหว่างครูและนักเรียน ฯลฯ ควรเป็นอย่างไรจึงช่วยให้การนำหลักสูตรไปใช้ประสบผลสำเร็จ การประเมินตัวป้อนนี้จะช่วยให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจด้านโครงสร้างหรือการวางรูปแบบในการดำเนินงาน (Structuring Decisions)

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อสืบค้นจุดอ่อนของรูปแบบการดำเนินงานตามที่คาดหวังเอาไว้ หรือจุดอ่อนของการดำเนินงานในขั้นทดลองใช้หลักสูตร เพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการเลือกวิธีการต่อไปจึงต้องมีการจดบันทึกผลการประเมินกระบวนการนั้นจำเป็นต้องอาศัยวิธีการหลาย ๆ อย่าง ดังนี้

- 3.1 การสังเกตแบบมีส่วนร่วมปฏิบัติ
- 3.2 การวิเคราะห์การปะทะสัมพันธ์
- 3.3 การสัมภาษณ์
- 3.4 การใช้แบบสอบถามประเภทมาตราส่วนประมาณค่า
- 3.5 การให้เขียนรายงานประเภทปลายเปิด

การประเมินกระบวนการ บางครั้งจำเป็นต้องตั้งคณะกรรมการในการประเมินผลขึ้นมาโดยเฉพาะ และให้คณะกรรมการชุดนี้มีเวลาทำการประเมินอย่างเต็มที่ เช่น ถ้าเป็นในสถาบันอุดมศึกษาก็อาจจะได้แก่ทีมงานในหน่วยวิจัยของสถาบันนั่นเอง แต่ถ้าเป็นในโรงเรียน

ระดับประถมศึกษาที่อาจจะได้แก่ศึกษานิเทศก์ของจังหวัด เพราะการตั้งครูในโรงเรียนให้ทำหน้าที่ ประเมินผลโดยเฉพาะนั้นทำได้ยากเนื่องจากมีข้อจำกัดอยู่หลายอย่าง เช่น เรื่องเวลา

การประเมินกระบวนการนี้ให้ข้อมูลที่ช่วยในการตัดสินใจด้านการนำหลักสูตรไปใช้ ปฏิบัติจริง ๆ (Implementing Decisions)

4. การประเมินผลผลิต (Products Evaluation) มีจุดมุ่งหมายจะตรวจสอบว่า ผลที่เกิดขึ้นกับนักเรียนนั้นเป็นไปตามที่คาดหวังเอาไว้มากน้อยเพียงใด อาจทำได้โดยการเปรียบเทียบกับ เกณฑ์สัมพันธ์กับหลักสูตรอื่นที่มีอยู่ก็ได้ ในกระบวนการการศึกษานั้นการประเมินผลผลิตจะให้ ข้อมูลที่นำมาช่วยตัดสินใจว่ามีกิจกรรมทางการศึกษาอะไรบ้างที่ควรทำต่อไป เลิกทำ หรือควรนำมา ปรับปรุงแก้ไขเสียใหม่ (Recycling Decisions) นอกจากนั้นยังให้ข้อมูลที่นำไปเชื่อมหรือสานต่อ เข้ากับขั้นตอนอื่น ๆ ของกระบวนการทางการศึกษาได้อีกด้วย

รูปแบบของการประเมินหลักสูตร (CIPP MODEL)

บริบท	- ความสอดคล้องระหว่างหลักสูตรกับปรัชญา กฎหมาย แผนพัฒนา นโยบาย
context	- ความเหมาะสมของจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
	- ความเหมาะสมของโครงสร้างหลักสูตร
ปัจจัยนำเข้า	- คุณลักษณะของนิสิต
Input	- ภาระงานของอาจารย์
	- ข้อมูลเกี่ยวกับสถาบัน
	- แหล่งความรู้
กระบวนการ	- การใช้หลักสูตร
Process	- พฤติกรรมการสอน
	- การนำทรัพยากรมาใช้
	- การบริหารหลักสูตร
	- การปฏิบัติงานในระบบ
ผลผลิต	- คุณภาพของบัณฑิต
Product	- สมรรถภาพในการทำงาน
	- ความพึงพอใจของผู้ใช้ บัณฑิต

สรุปรูปแบบการประเมินแบบซิป มีวัตถุประสงค์เพื่อการตรวจสอบความสำเร็จของโครงการหรือหลักสูตร จึงเรียกว่าการตัดสินใจเกี่ยวกับความสำเร็จ การประเมินที่จะนำไปสู่การตัดสินใจทั้งสี่ประการนั้น โดยมุ่งทำการประเมินสภาพต่างของหลักสูตร 4 ส่วน คือ 1) การประเมินองค์ประกอบที่เป็นบริบท (Context) เป็นการประเมินสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับสภาพปัญหา เช่น ปรัชญา สภาพและความต้องการของสังคม นโยบายและแผนพัฒนาเศรษฐกิจของชาติ การประเมินผลในภาคบริบทนี้จะช่วยให้มีหลักการที่แน่นอนอันจะช่วยในการกำหนดขอบข่ายของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรได้อย่างชัดเจน 2) การประเมินองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยป้อนเข้า (Input) เป็นการประเมินผลปัจจัยเบื้องต้นเกี่ยวกับทรัพยากรต่าง ๆ ได้แก่ งบประมาณ ครู นักเรียน สื่อการเรียนการสอน และการกำหนดรูปแบบของการดำเนินการต่าง ๆ 3) การประเมินองค์ประกอบที่เป็นกระบวนการ (Process) เป็นการประเมินกิจกรรมหรือกระบวนการ การจัดการเรียนการสอน การเสริมแรง การใช้วัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน การประเมินกระบวนการนี้จะช่วยให้ทราบถึงระดับประสิทธิภาพของการนำหลักสูตรไปใช้ ผลกระทบที่มีต่อส่วนอื่น ๆ ของระบบการจัดการศึกษาความเป็นไปได้ ตลอดจนข้อบกพร่องอื่น ๆ ของการปฏิบัติ 4) การประเมินองค์ประกอบที่เป็นผลผลิต (Product) เป็นการประเมินผลผลิต เป็นการประเมินผลที่เกิดจากการใช้หลักสูตรหรือคุณภาพของนักเรียนที่เกี่ยวกับ ความรู้ ความสามารถ ทักษะ ค่านิยม การประเมินผลในด้านผลผลิตนี้ต้องคำนึงถึงองค์ประกอบในตอนต้นที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ปัจจัยเบื้องต้น หรือตัวป้อน และกระบวนการนำหลักสูตรไปใช้ การประเมินผลผลิตจะช่วยให้ทราบถึงคุณภาพของนักเรียน หรือประสิทธิภาพของหลักสูตร และการเรียนการสอนนั้น

การประเมินหลักสูตรทั้ง 4 องค์ประกอบนี้แล้วจะทำให้เกิดขึ้นตอนที่จะต้องตัดสินใจอยู่ 4 ขั้นตอนด้วยกัน 1) การตัดสินใจทางด้านวางแผน ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากการประเมินบริบท 2) การตัดสินใจทางการกำหนดโครงสร้างของหลักสูตร หลังจากประเมินปัจจัยเบื้องต้น หรือว่าประเมินบริบทแล้ว 3) การตัดสินใจด้านการนำไปใช้หลังจากการประเมินกระบวนการ 4) การตัดสินใจการนำไปใช้ใหม่หลังจากการประเมินผลผลิตแล้ว

7. ประโยชน์ของการประเมินหลักสูตร

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546 : 258) การประเมินผลหลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้เราทราบถึงคุณภาพและประสิทธิภาพของหลักสูตร การประเมินผลมีประโยชน์ในการจัดการศึกษา การจัดทำหรือพัฒนาหลักสูตรต้องอาศัยผลจากการประเมินผลเป็นสิ่งสำคัญ ประโยชน์ของการประเมินผลหลักสูตรมีดังนี้

- 1) ทำให้ทราบว่าหลักสูตรที่สร้างหรือพัฒนาขึ้นนั้นมีจุดดีหรือจุดเสียตรงไหน ซึ่งจะ
เป็นประโยชน์ในการวางแผนปรับปรุงได้ถูกต้อง ส่งผลให้หลักสูตรมีคุณภาพดียิ่งขึ้น
- 2) สร้างความน่าเชื่อถือความมั่นใจและค่านิยมที่มีต่อโรงเรียนให้เกิดขึ้นในหมู่
ประชาชน
- 3) ช่วยในการบริหารทางด้านวิชาการ ผู้บริหารจะได้รู้ว่าควรจะต้องตัดสินใจและสนับสนุน
ช่วยเหลือ หรือบริการทางใดบ้าง
- 4) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเข้าใจในความสำคัญของการศึกษา
- 5) ส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับโรงเรียนมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้
การเรียนการสอนนักเรียนได้ผลดี ด้วยความร่วมมือกันทั้งทางโรงเรียนและที่บ้าน
- 6) ให้ผู้ปกครองทราบความเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ เพื่อหาทางส่งเสริมและปรับปรุง
แก้ไขร่วมกันระหว่างผู้ปกครองนักเรียนกับทางโรงเรียน
- 7) ช่วยให้การประเมินผลเป็นระบบระเบียบ เพราะมีเครื่องมือ และหลักเกณฑ์ทำให้
เป็นเหตุผลในทางวิทยาศาสตร์มากขึ้น
- 8) ช่วยให้สามารถวางแผนการเรียนในอนาคตได้ ข้อมูลของการประเมินผลหลักสูตร
ทำให้ทราบว่าเป้าหมายแนวทาง และขอบเขตในการดำเนินการจัดการศึกษาของโรงเรียน

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

1. ความหมายของชุมชนท้องถิ่น

ชุมชน (Community) หมายถึง “กลุ่มคนที่อาศัยในพื้นที่แห่งหนึ่ง มีความรู้สึกเป็นพวกเดียวกัน มีความศรัทธา ความเชื่อ เชื้อชาติ การงาน ความรู้สึกนึกคิดและความสนใจที่คล้ายคลึงกัน มีการเกื้อกูลในการดำรงชีวิตร่วมกัน” (พจนานุกรมแห่งมหาวิทยาลัยออกฟอร์ด, 1994:233 อ้างถึงใน ปารีชาติ วลัยเสถียร และคนอื่น ๆ 2543:26)

ท้องถิ่น (Locality) หมายถึง “ท้องที่ใดท้องที่หนึ่งโดยเฉพาะ” (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542: 511) ซึ่งสอดคล้องกับความหมายที่ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ ได้ให้ความหมายของท้องถิ่นไว้ว่า หมายถึง หนึ่ง มาจากกลุ่มชาติพันธุ์ไหน มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างไร สอง ไปอยู่กับถิ่น อยู่กับธรรมชาติแบบใด ซึ่งเป็นที่มาของการเกิดความแตกต่างหลากหลาย และภูมิปัญญาที่แตกต่าง (ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ 2547:12) เพียงแต่ในพจนานุกรมฯ มองในมิติเดียว คือ มิติของพื้นที่ (Area) แต่ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ มองในมิติของคน (Human) ด้วย

จึงพอสรุปได้ว่า ชุมชนท้องถิ่น น่าจะหมายถึง “กลุ่มคนที่อาศัยอยู่เฉพาะพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งที่มีเชื้อชาติ (ชาติพันธุ์) ประวัติความเป็นมา มีความศรัทธา ความเชื่อ มีความรู้สึก เป็นพวกเดียวกัน มีความรู้สึกนึกคิดและความสนใจที่คล้ายคลึงกัน มีความเกี่ยวเนื่องในการดำรงชีวิตร่วมกัน”

ชุมชนท้องถิ่น ในความหมายดังกล่าวจึงประกอบด้วย คนและพื้นที่และยังไปกว่านั้น การที่คนที่มีเชื้อชาติ มีประวัติความเป็นมาที่แตกต่างกันหลากหลายย่อมส่งผลให้มีความเชื่อที่แตกต่างกันไปด้วย ก่อให้เกิดภูมิปัญญาอันหลากหลายเพราะภูมิปัญญาเกิดจากการที่คนมีวิถีชีวิตอยู่กับธรรมชาติแล้วเกิดความคิดสร้างสรรค์ เกิดปัญหา เกิดการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ขึ้นมา เช่น “คนที่อยู่ใกล้น้ำก็มีภูมิปัญญาเรื่องของปลา คนที่อยู่บนดอยจะเก่งเรื่องหาของป่า” เป็นต้น (ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ 2547:13)

ด้วยเหตุนี้การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นหรือการพัฒนาท้องถิ่น (ผู้วิจัย) จึงไม่ควรนำเอาแนวทางการพัฒนาแบบใดแบบหนึ่ง หรือแบบเดียวไปทำเหมือนกันในทุก ๆ พื้นที่ ในอดีตการที่คนภายนอกเข้ามาในชุมชนมักคิดว่าแต่ละชุมชนเหมือนกันหมด ทำให้การเข้ามาพัฒนาหรือส่งเสริมของคนเหล่านั้นจึงทำแบบเดียวกันหมด เหมือนกันทุกพื้นที่ ซึ่งขัดแย้งกับความเป็นจริงเพราะในความเป็นจริงนั้นชุมชนมีความหลากหลาย เป็นความหลากหลายที่เกิดจากการอาศัยอยู่ในสถานที่ต่างกัน มีธรรมชาติระบบนิเวศน์ต่างกันส่งผลให้ต่างกันในเรื่องอาชีพ การกินอยู่ วัฒนธรรม ประเพณี ฯลฯ

2. แนวคิดการฟื้นฟูชีวิตชุมชนท้องถิ่น

แนวทางการแก้ปัญหาและการพัฒนาที่พูดกันมานานแล้ว คือ การสร้างชุมชนเข้มแข็ง (Community Empowerment) ถ้าถามว่าชุมชนที่เข้มแข็งเป็นแบบไหน ชัชวาล ทองดีเลิศ ให้ทัศนะว่า “ถ้าบอกว่าเป็นชุมชนที่สามารถพัฒนาให้ทันสมัยตามอย่างภายนอก รับจากภายนอกมา ทุก ๆ เรื่อง แล้วทำให้คนเป็นหนี้เป็นสินทั้งหมู่บ้านนั้น คิดว่านั่นคงไม่ใช่คำตอบ จากประสบการณ์ทำงานพัฒนามา 25 ปี คิดว่า ชุมชนเข้มแข็งอย่างแท้จริงจะต้องเป็นชุมชนที่สามารถจัดการวิถีชีวิตของตนเองได้ (ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ 2547:10) จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องกลับไปสู่การเอาชุมชนเป็นตัวตั้ง (Community Based) ให้ชัดเจนมากขึ้นและใช้คำว่า “ฟื้นฟูชีวิตชุมชนท้องถิ่น” แทนคำว่า “ฟื้นฟูชุมชนท้องถิ่น” เพราะต้องการเน้นให้เห็นถึงการเอาชีวิตเป็นตัวตั้งเพราะเมื่อเราพูดถึงชีวิต ก็คือการอธิบายเป็นภาพรวมที่มีมิติของการเชื่อมโยง กล่าวคือ ความเป็นมนุษย์ มีชีวิตจิตใจ มีวัฒนธรรม และมีศีลธรรม มีชีวิตชีวา ซึ่งแต่ละที่ไม่เหมือนกัน คำว่า “ชีวิตชุมชน” เป็นองค์ประกอบครบสมบูรณ์ทุกด้านและทำให้เรามองมิติของชีวิต มองมิติของมนุษย์แบบครบทุกด้าน

เพราะฉะนั้นการที่จะเข้าใจความหมายของคำว่า “ชีวิตชุมชนท้องถิ่น” ได้นั้น จะต้องเข้าใจตั้งแต่เริ่มแรกของการตั้งถิ่นฐานของชุมชนและจำเป็นต้องเข้าใจดีเสียก่อนว่าชีวิตชุมชนท้องถิ่นจริง ๆ นั้นเป็นอย่างไร

3. กระบวนการฟื้นฟูชีวิตชุมชนท้องถิ่น

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า การจะฟื้นฟูชีวิตชุมชนท้องถิ่นเดิมได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเริ่มจากทำความเข้าใจท้องถิ่น กล่าวคือ

อันดับแรก ต้องเข้าใจว่าชุมชนมีความสัมพันธ์อยู่กับถิ่นฐานที่ตั้งหรือที่เรียกว่า ระบบนิเวศท้องถิ่น อย่างแยกไม่ออก การฟื้นฟูที่สอดคล้องกับระบบนิเวศจึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับระบบนิเวศนั้นให้ชัดเจน เพราะเมื่อชุมชนมาตั้งถิ่นฐานที่ได้แล้วก็จะเกิดความสัมพันธ์กับระบบนิเวศหรือระบบตามธรรมชาตินั้น ๆ

อันดับต่อมา ทำความเข้าใจกับความเป็นมาของชุมชนที่แตกต่างกัน หรือ ความแตกต่างของประวัติศาสตร์ เราต้องเข้าใจรากเหง้าของชุมชน ว่าเป็นกลุ่มชนใดในทางวิชาการเรียกว่า กลุ่มชาติพันธุ์ เพราะต่างก็มีประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม อาชีพ ประเพณี ที่เป็นแบบฉบับของตัวเอง

การทำความเข้าใจระบบนิเวศของชุมชนและกลุ่มชาติพันธุ์ของคนในชุมชน เพราะการที่ชุมชนไปสัมพันธ์กับระบบนิเวศที่แตกต่างหลากหลายทำให้เกิดเป็นวิถีชีวิตที่แตกต่างกันออกไป และเมื่อเข้าใจใน มิติของชีวิตที่สัมพันธ์กับท้องถิ่น จะพบว่า แนวทางการฟื้นฟูชีวิตชุมชนท้องถิ่น ไม่ได้มีแนวทางเดียว (หรือเป็นแนวทางที่เหมือนกันหมด) แต่จะมีความหลากหลายสูงมากและเราต้องเคารพความหลากหลายนี้

4. องค์ประกอบของชีวิตชุมชนท้องถิ่น

การฟื้นฟูชีวิตชุมชนท้องถิ่น จำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบหลักของชีวิตชุมชนอย่างน้อย 4 ด้าน ได้แก่ (ชัชวาลย์ ทองดีเลิศ 2547:18-33)

4.1 ความคิด ความเชื่อ / ศาสนา ต้องเข้าใจว่าชุมชนนั้นมีความคิด ความเชื่อ หรือมีศาสนาอย่างไร เพราะความคิด ความเชื่อ หมายถึง โลกทัศน์ ซึ่งเป็นระบบการอธิบายโลกและธรรมชาติไม่ว่าชุมชนนั้นจะมีความเชื่ออย่างไรก็ตาม คนในชุมชนจะอธิบายตัวเอง อธิบายชุมชน อธิบายธรรมชาติ ไปสัมพันธ์อยู่กับความเชื่อเสมอ ซึ่งปัจจุบันความคิด ความเชื่อของคนในท้องถิ่นเริ่มเปลี่ยนแต่ก่อนเคารพธรรมชาติ แต่ปัจจุบันเริ่มทำลายธรรมชาติ

4.2 ฐานทรัพยากร หรือที่เรียกว่า ระบบนิเวศ ระบบทรัพยากรของชุมชน ซึ่งไม่ใช่แค่เรื่อง ดิน น้ำ ป่า เท่านั้น แต่จะต้องพิจารณาไปถึงเรื่องของความรู้ เพราะมนุษย์นั้นไม่ว่าจะอยู่กับธรรมชาติโดยอ้อมเกิดการพัฒนาคำรู้หรือองค์ความรู้ขึ้น มีความรู้ 2 อย่างที่มีความสำคัญมากกับ

ท้องถิ่น นั่นคือ ความรู้เรื่องธรรมชาติ (องค์ความรู้ระบบนิเวศน์ท้องถิ่น) เช่น ดินแบบนี้จะปลูกอะไร จึงจะงอกงามดี ต้นไม้ชนิดนี้กินได้หรือไม่ได้ ป่าบริเวณใดที่ต้องสงวนไว้เป็นป่าต้นน้ำ ฯลฯ และ ความรู้เรื่องการจัดการความสัมพันธ์กับธรรมชาติ (องค์ความรู้ / การจัดการ / การใช้ประโยชน์) คือ รู้ว่าอะไรคืออาหาร อาหารจากธรรมชาติมีอะไรบ้าง วิธีชีวิตของปลาแต่ละชนิด สัตว์ป่าแต่ละชนิด ต้นไม้แต่ละชนิด ฯลฯ เพื่อจะสามารถจัดการให้ตัวเองอยู่รอดได้ ความรู้ชุดนี้จึงเป็นความรู้เรื่อง การจัดการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติแบบยั่งยืน

การทำความเข้าใจกับความรู้ทั้ง 2 ชุดนี้ มีความจำเป็นสำหรับแนวทางการฟื้นฟู ชีวิตชุมชนท้องถิ่น เพราะถ้าเราไม่รู้จักรธรรมชาติในท้องถิ่น ความเป็นท้องถิ่นก็จะหายไปเพราะเรา จะเริ่มคิดเรื่องความเจริญของเมืองและความทันสมัยของภายนอกชุมชน

4.3 ฐานการผลิต ฐานการผลิตของชุมชนมีพัฒนาการมาเรื่อย ๆ จากระบบเดิม คือ ระบบหาอยู่หากิน (เสาะหา) พึ่งพาธรรมชาติล้วน ๆ เข้าป่าไปหาผักหาหน่อไม้ ไปลงทุ่งไปหาปลา ต่อมามีการขยายขยายมากขึ้น เป็น ระบบทำมาหากิน คือ เริ่มมีการผลิตมากขึ้น มีการทำไร่ ทำนา เลี้ยงสัตว์ ฐานการผลิตของชุมชนเกิดขึ้นจากความเข้าใจระบบนิเวศน์และวางระบบการผลิตให้ สอดคล้องกับระบบนิเวศน์ เช่น ภาคเหนือ ถ้าเป็นที่ราบก็ทำนา ถ้าเป็นที่สูงหน่อยดึงน้ำไปไม่ไหวก็ทำไร่ เลี้ยงสัตว์ ส่วนภาคใต้เป็นระบบประมงชายฝั่ง ฯลฯ เป็นต้น

การทำความเข้าใจระบบการผลิต ทำให้เข้าใจถึงระบบการแลกเปลี่ยนด้วย เพราะ แต่ละธรรมชาติมีศักยภาพบนฐานทรัพยากรที่ต่างกัน มีสิ่งของที่ผลิตใช้ต่างชนิดกันก่อให้เกิดการ แลกเปลี่ยน เช่น คนดอยหาของป่าได้มากแต่ผลิตข้าวได้น้อย ก็เอาของป่ามาแลกข้าว คนข้างล่างก็ เอาข้าวมาแลกน้ำผึ้ง ฯลฯ เป็นต้น เมื่อเกิดการแลกเปลี่ยนระบบความสัมพันธ์จึงเกิดขึ้นด้วย

4.4 ระบบความสัมพันธ์ของชุมชน แต่เดิมฐานหลักที่เป็นฐานที่แกร่งที่สุดของชุมชน คือ ฐานเครือญาติ ในชุมชนหนึ่ง ๆ จะมีหลายเครือญาติ อาจมากน้อยแตกต่างกันไป ถ้าชุมชนใดมี เครือญาติไม่มากก็จะคุยกันง่ายตกลงกันง่าย มีความขัดแย้งน้อย แต่ถ้าชุมชนใดมีหลายเครือญาติ หรือมาจากหลายที่ก็จะคุยกันยากหน่อย ความขัดแย้งอาจมีมากกว่า

ในการจัดการงานต่าง ๆ เครือญาติจะเป็นตัวกลไกในการจัดการหรือดำเนินการ ใน ระบบความสัมพันธ์นั้น นอกจากชั้นของเครือญาติแล้ว ยังมีชั้นของชุมชนด้วยเป็นความสัมพันธ์ที่ ถูกวางขึ้นมาเป็นระบบ คือ ระบบ โครงสร้างที่ว่าด้วยเรื่องผีและระบบ โครงสร้างที่ว่าด้วยความเชื่อ เรื่องพุทธ

การทำความเข้าใจระบบความสัมพันธ์ของชุมชน ทำให้เข้าใจระบบเครือญาติ ระบบผู้นำและกลุ่มต่าง ๆ ที่เป็นกลุ่มธรรมชาติต่างมีเครือญาติเป็นฐานในการทำงาน ซึ่งเริ่มจาก ความเป็นพี่น้องก่อนแล้วสานเป็นเครือข่าย เช่น เครือข่ายป่าชุมชน เครือข่ายประมง เครือข่ายกลุ่ม

ออมทรัพย์ ฯลฯ เป็นต้น ซึ่งการฟื้นฟูชีวิตชุมชนท้องถิ่นให้เป็นชุมชนที่เข้มแข็งควรรวมตัวกันเป็นเครือข่าย (Net Working) และเป็นเครือข่ายที่สะท้อนความเป็นท้องถิ่น สะท้อนทิศทางของท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน

5. แนวปฏิบัติในการฟื้นฟูชีวิตชุมชนท้องถิ่น

แนวปฏิบัติในการฟื้นฟูชีวิตชุมชนท้องถิ่นนั้น ควรเริ่มต้นจากความพร้อม ซึ่งในที่นี้หมายถึง ความพร้อมของผู้นำ ความพร้อมของกลุ่ม แกนนำกลุ่ม ชุมชน ควรเริ่มจากพื้นที่ที่มีเครือข่ายด้วย ไม่ใช่พื้นที่ที่โดดเดี่ยว หมู่บ้านเดี่ยว ถ้าหากไม่มีเครือข่ายถึงทำสำเร็จก็อาจมีผลน้อยมาก เพราะไม่สามารถที่จะขยายการเรียนรู้ไปสู่ที่อื่นอย่างกว้างขวางได้ และควรมีองค์กรสนับสนุนที่มีความพร้อมที่สำคัญที่สุด คือ ชุมชนจะต้องเป็นผู้ตัดสินใจด้วยตัวเองว่าอยากทำเรื่องนี้

6. บทบาทของผู้เกี่ยวข้องกับแนวทางการฟื้นฟูชีวิตชุมชนท้องถิ่น

6.1 บทบาทของนักพัฒนา นักพัฒนาจะต้องเข้าไปศึกษาทำความเข้าใจระบบชีวิตชุมชนให้ได้ก่อนแล้วให้ดู ศักยภาพ ปัญหาและข้อจำกัด การที่เข้าไปศึกษาชุมชนต้องวิเคราะห์สังเคราะห์ออกมาให้ได้ว่า ศักยภาพของชุมชนนั้นคืออะไร มีปัญหาและข้อจำกัดอะไรบ้าง โดยเริ่มจากจุดที่เป็นศักยภาพก่อน เช่น พบว่าผู้นำท้องถิ่นเป็นผู้นำที่ยังมีบทบาทสำคัญชุมชน อาจเชิญมาปรึกษาหารือกันในเรื่องปัญหาของชุมชน วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น วิเคราะห์ตัวเอง วิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงของชุมชน สุดท้ายวิเคราะห์เพื่อหาทางออกร่วมกันกับชุมชน จากนั้นบทบาทของนักพัฒนาก็คือ การเป็นผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) คือ ช่วยจัดกระบวนการร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์และแลกเปลี่ยนข้อมูลต่าง ๆ เมื่อถึงขั้นที่ผู้นำหรือแกนนำสรุปแล้วว่า ปัญหาอย่างนี้ชุมชนเราเป็นอย่างนี้ เขาจึงอยากจะทำอย่างนี้แล้วนั้น นักพัฒนาจะต้องเคารพการตัดสินใจของชาวบ้าน

สิ่งสำคัญ คือ นักพัฒนาจะอย่างไรให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process) และเกิดกระบวนการวางแผนร่วมกันของชุมชนจริง ๆ ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าลองให้ชุมชนวางแผนฟื้นฟูชีวิตของเขาว่าจะทำอะไรบ้าง โดยนำเรื่องที่ศึกษาร่วมกันมานั่งคุยกัน อาจเดินทางไปศึกษาดูงานที่อื่นบ้าง

วิธีคิดเช่นนี้ จึงเป็นวิธีคิดที่เน้นความเข้มแข็งจากข้างล่างขึ้นมา และไม่ได้ใช้โครงสร้างใหญ่จากข้างบนลงไปครอบ แล้วดึงชาวบ้านออกมา แต่เติบโตขึ้นมาจากความเข้มแข็งตามศักยภาพจริง ๆ ของแต่ละพื้นที่

6.2 บทบาทของรัฐ บทบาทของรัฐนั้นควรเป็นไปในลักษณะที่ว่า เมื่อชาวบ้านได้คุยและวางแผนเรียบร้อยแล้ว ค่อยเข้าไปประสานเพื่อให้รัฐเข้ามาสนับสนุนตามที่ชาวบ้านต้องการจะดีกว่า การเอาเจ้าหน้าที่รัฐเข้ามาตั้งแต่ตอนแรก ต้องมั่นใจว่าเจ้าหน้าที่รัฐใจกว้างพอที่จะรับฟัง

ชาวบ้านและปล่อยให้กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านเกิดขึ้นได้อย่างแท้จริง ถ้าต้องการให้เจ้าหน้าที่รัฐเข้ามา ชุมชนต้องเตรียมพร้อมให้ดีกว่านี้ ทั้งในเรื่องของคนและกระบวนการ เพราะในที่สุดแล้วชาวบ้านจะเป็นคนปฏิบัติกร ส่วนคนนอกก็จะเป็นฝ่ายสนับสนุน

7. เป้าหมายและการวัดความสำเร็จของการฟื้นฟูชีวิตชุมชนท้องถิ่น

7.1 เป้าหมายของการฟื้นฟูชีวิตชุมชนท้องถิ่น

1) เพื่อฟื้นฟูชีวิตของชุมชนท้องถิ่นที่เคยมีสืบเนื่องมาจากบรรพบุรุษไม่ว่าจะเป็นทุนทางศาสนา วัฒนธรรม ภูมิปัญญา ทุกสิ่งทุกอย่าง เพื่อมาสร้างการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นทางเลือกหรือทางออกของชุมชนเอง

2) เพื่อให้เกิดการพัฒนาแบบองค์รวมและเชื่อมโยง คือ อาจเริ่มจากเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้วขยับไปเรื่องอื่นด้วย เพราะชีวิตของชาวบ้านประกอบด้วยหลายเรื่องรวมกันและเกี่ยวพันกัน

3) เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ท้องถิ่น สร้างสำนักและอุดมการณ์ท้องถิ่นในกระแสโลกาภิวัตน์และที่สำคัญก็คือ การพัฒนาองค์ความรู้ท้องถิ่นให้เป็นองค์ความรู้หลักในการทำงานพัฒนาเป็นไปได้อหรือไม่ที่องค์ความรู้ของชุมชนท้องถิ่นจะเป็นหนังสือเรียนในทุกระดับของสถาบันการศึกษา

4) เพื่อกำหนดชีวิตและทิศทางการพัฒนาท้องถิ่นของตนเองโดยหน่วยงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาควิชาการมีบทบาทสนับสนุน

7.2 การวัดความสำเร็จของการฟื้นฟูชีวิตชุมชนท้องถิ่น ประกอบด้วย

1) ชุมชนมีความสามารถในการจัดการทรัพยากรและอยู่ร่วมกับทรัพยากรได้อย่างยั่งยืน ชุมชนสามารถจัดการป่า ดิน น้ำได้ด้วยชุมชนเอง ซึ่งรวมถึงระบบการผลิตที่สัมพันธ์กับระบบบรรณชาติ

2) ความสัมพันธ์ของชุมชนอยู่บนฐานของความเท่าเทียมและเกื้อกูลกัน ร่วมกันทำงานและแก้ไขปัญหาได้ดี

3) ชุมชนสามารถพึ่งตนเองและสามารถจัดการปัญหาได้ด้วยตัวเอง ตั้งแต่พึ่งพาตนเองในเรื่องการคิด การวิเคราะห์ การเท่าทันสถานการณ์ข้างนอก สามารถจัดการปัญหาตัวเอง จัดการชุมชนตัวเองได้ ชุมชนมีกระบวนการเรียนรู้ มีกระบวนการปรับตัวเพื่อการพึ่งตัวเอง

ปรัชญา วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

มาตรา 7 ของพระราชบัญญัติ มหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547 กำหนดให้มหาวิทยาลัยราชภัฏเป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นที่เสริมสร้างพลังปัญญาของแผ่นดิน ฟื้นฟูพลังการเรียนรู้

เชิดชูภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างสรรค์ศิลปวิทยา เพื่อความเจริญก้าวหน้าอย่างมั่นคงและยั่งยืนของปวงชน มีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์ให้การศึกษา ส่งเสริมวิชาการและวิชาชีพชั้นสูง ทำการสอนวิจัยให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ปรับปรุงถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยี ทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม ผลิตครูและส่งเสริมวิทยฐานะครู

และเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ตามมาตรา 7 ได้กำหนดภาระหน้าที่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏไว้ดังนี้ (พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยราชภัฏ พ.ศ. 2547:2-3)

(1) แสวงหาความจริงเพื่อสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการ บนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาสากล

(2) ผลิตบัณฑิตที่มีความรู้คู่คุณธรรม สำนึกในความเป็นไทย มีความรักและผูกพันต่อท้องถิ่น อีกทั้งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในชุมชน เพื่อช่วยให้คนในท้องถิ่นรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง การผลิตบัณฑิตดังกล่าว จะต้องให้มีจำนวนและคุณภาพสอดคล้องกับแผนการผลิตบัณฑิตของประเทศ

(3) เสริมสร้างความรู้ความเข้าใจในคุณค่า ความสำนึก และความภูมิใจในวัฒนธรรมของท้องถิ่นและของชาติ

(4) เรียนรู้และเสริมสร้างความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนาและนักการเมืองท้องถิ่น ให้มีจิตสำนึกประชาธิปไตย คุณธรรม จริยธรรม และความสามารถในการบริหารงานพัฒนาชุมชนและท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม

(5) เสริมสร้างความเข้มแข็งของวิชาชีพครู ผลิตและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง

(6) ประสานความร่วมมือและช่วยเหลือเกื้อกูลกันระหว่างมหาวิทยาลัย ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและองค์กรอื่นทั้งในและต่างประเทศ เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

(7) ศึกษาและแสวงหาแนวทางพัฒนาเทคโนโลยีพื้นบ้านและเทคโนโลยีสมัยใหม่ให้เหมาะสมกับการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่น รวมถึงการแสวงหาแนวทางเพื่อส่งเสริมให้เกิดการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

(8) ศึกษา วิจัย ส่งเสริมและสืบสานโครงการอันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริในการปฏิบัติภารกิจของมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

1. ปรัชญามหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

สร้างคนดี มีปัญญา เพื่อพัฒนาท้องถิ่น

2. วิสัยทัศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

เป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำในการบูรณาการการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

3. ยุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร

มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์ในปี พ.ศ. 2553 – 2557 ไว้ 3 ยุทธศาสตร์ 6 เป้าประสงค์ 24 กลยุทธ์ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 วิชาการเป็นเลิศ

เป้าประสงค์ 1 บุคลากรชั้นนำ

กลยุทธ์

1. จัดทำกรอบอัตรากำลังและดำเนินการตามแผนระยะสั้นระยะยาวเพื่อรองรับภาระงานทั้งระบบ
2. สร้างระบบกลไกการสรรหาและพัฒนาบุคลากรให้มีคุณวุฒิและตำแหน่งทางวิชาการสูงขึ้น
3. พัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพในการสอน วิจัยและบริการ บนฐานวัฒนธรรมไทยสู่สากล
4. ส่งเสริม ขก่องเชิดชูเกียรติผู้บริหาร ครู อาจารย์ เจ้าหน้าที่ดีเด่นอย่างต่อเนื่อง

เป้าประสงค์ 2 คุณธรรมนำหน้า

กลยุทธ์

1. ส่งเสริมความเป็นเลิศในการบูรณาการการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน
2. พัฒนาความเป็นผู้นำที่รู้เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลง สามารถสร้างงาน สร้างรายได้และมีคุณธรรม จริยธรรมในวิชาชีพ
3. พัฒนาทักษะทางภาษา การสื่อสาร การใช้ข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างมีคุณธรรมและสร้างสรรค์
4. พัฒนาตนเองให้เปี่ยมด้วยคุณธรรม สามารถคิดวิเคราะห์ได้อย่างมีเหตุผลและกล้าตัดสินใจ

ยุทธศาสตร์ที่ 2 วิจัยสร้างสรรค์

เป้าประสงค์ 1 ค้นหาความจริง

กลยุทธ์

1. เพิ่มศักยภาพในการผลิตงานวิจัยและงานสร้างสรรค์ เพื่อพัฒนาปัญญาามุขย์และสังคม
2. วิจัยเพื่อพัฒนาและสืบสานโครงการอันเนื่องมาจากแนวพระราชดำริ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
3. สร้างเครือข่ายการวิจัยและงานสร้างสรรค์กับหน่วยงานภาครัฐ เอกชนทั้งในและต่างประเทศ
4. ส่งเสริมงานวิจัยเพื่อเป็นต้นแบบการผลิตครู พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา

เป้าประสงค์ 2 พัฒนาสิ่งใหม่

กลยุทธ์

1. พัฒนาค้นแบบครูในฐานะปุชนิยบุคคล และเป็นแหล่งศึกษาวิจัยนวัตกรรม การเรียนการสอน
2. สร้างองค์ความรู้ใหม่โดยบูรณาการการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
3. พัฒนาการเรียนรู้ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสร้างปัญญาและพึ่งพาตนเองเพื่อการดำเนินชีวิตในสังคม
4. เผยแพร่ผลงานวิจัยและงานสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนท้องถิ่นที่ยั่งยืน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 บริการเป็นเยี่ยม

เป้าประสงค์ 1 อำนวยความสะดวก

กลยุทธ์

1. พัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารจัดการ
2. ปรับปรุงกลไกในการบริหารจัดการให้มีความคล่องตัวและสามารถรองรับการดำเนินงานทุกภารกิจได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. บูรณาการการใช้ทรัพยากรแบบองค์รวมทั้งในด้านบุคลากร อาคาร ครุภัณฑ์ เพื่อใช้ประโยชน์ร่วมกันให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

4. กระจายงานและความรับผิดชอบ โดยมีระบบกลไกติดตามประเมินผลการปฏิบัติงาน ด้วยหลักธรรมาภิบาล

เป้าประสงค์ 2 เข้าถึงท้องถิ่น

กลยุทธ์

1. สร้างความเข้มแข็งของชุมชนและเพิ่มมูลค่าทางวัฒนธรรมบนพื้นฐานด้านคุณภาพชีวิตเศรษฐกิจสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น
2. ศูนย์วัฒนธรรมพระนครเป็นแหล่งเรียนรู้ ก่อเกิดรายได้แก่นักศึกษาและชุมชนในท้องถิ่นโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วม
3. เพิ่มศักยภาพการบริการวิชาการทั้งด้านการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมเพื่อเผยแพร่ภูมิปัญญาไทยสู่สากล
4. สร้างระบบเครือข่ายประชาสัมพันธ์ทั้งภายในและภายนอกองค์กร โดยใช้การประชาสัมพันธ์เชิงรุก

4. ปรัชญาบัณฑิตศึกษา

สร้างสรรค์องค์ความรู้ใหม่ ใฝ่คุณธรรม นำสังคม

5. วิสัยทัศน์บัณฑิตศึกษา

การศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครเป็นการศึกษาเพื่อการพัฒนาสังคมท้องถิ่น โดยใช้ทรัพยากรทั้งภาครัฐ เอกชน และหน่วยงานอื่นร่วมกัน เป็นการจัดการศึกษาที่หลากหลาย นำเทคโนโลยีมาใช้อย่างเป็นระบบ มีการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม สามารถตรวจสอบได้ ผลิตบัณฑิตให้มีความรู้ ู้คุณธรรมโดยการจัดการศึกษาให้เป็นกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้โอกาสทางการศึกษา สืบสานทางศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ส่งเสริมการวิจัยเพื่อเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นกับสากล สร้างองค์ความรู้ใหม่เพื่อให้เกิดปัญญาในการพัฒนานักวิชาการและนักวิชาชีพให้มีคุณภาพ เป็นผู้นำและที่พึ่งของท้องถิ่น สังคมและประเทศชาติ

6. พันธกิจบัณฑิตศึกษา

สำนักงานโครงการบัณฑิตศึกษาเป็นหน่วยงานที่ประสานการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มีพันธกิจดังนี้

1. จัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา
2. ศึกษาค้นคว้าและส่งเสริมการวิจัย

3. ส่งเสริมการถ่ายทอดและพัฒนาเทคโนโลยี
4. ส่งเสริมเพิ่มพูนวิทยฐานะครูและบุคลากรประจำการ
5. ส่งเสริมสืบสานศาสนาและศิลปวัฒนธรรม
6. บริการความรู้และเทคโนโลยีแก่สังคม
7. จัดหาและบริหารการจัดการทรัพยากรของสำนักงานโครงการบัณฑิตศึกษา

7. วัตถุประสงค์การจัดการศึกษา

วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษามี ดังนี้

1. เพื่อพัฒนาครู อาจารย์ นักวิชาการ และนักวิชาชีพชั้นสูงสาขาต่าง ๆ ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญ สามารถวิเคราะห์องค์ความรู้ใหม่และประยุกต์ใช้ศาสตร์ที่เป็นสากลในการพัฒนาท้องถิ่น สังคมและประเทศชาติ
2. เพื่อผลิตและพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความสามารถทั้งวิชาการและวิชาชีพในการถ่ายทอดกิจกรรม คุณธรรม โดยสร้างจิตสำนึกในจริยธรรมอาชีพควบคู่กับการดำรงชีวิต
3. เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่โดยกระบวนการวิจัยที่สามารถเชื่อมโยงระหว่างองค์ความรู้ เทคโนโลยีและภูมิปัญญาท้องถิ่นและประเทศชาติได้
4. เพื่อให้เกิดการบริหารงานทางวิชาการใหม่ ๆ และถ่ายทอดเทคโนโลยีที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง

8. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตระดับบัณฑิตศึกษา

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตระดับบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร มีดังนี้

G = Goodness	มีความดีงาม
R = Responsibility	มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ต่อสังคม
A = Ability	มีความรู้ความสามารถ มีทักษะเชิงวิชาการวิชาชีพและเทคโนโลยี
D = Dignity	มีความสง่างาม
U = Unity	มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน
A = Accountability	มีความน่าเชื่อถือและตรวจสอบได้
T = Trust	มีความจริงใจน่าไว้วางใจ
E = Efficiency	มีคุณภาพและประสิทธิภาพ

หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น

1. แนวคิดเกี่ยวกับหลักสูตร

ชีวิตจริงของมนุษย์มีหลายด้านหลายมุม หลายมิติผสมผสานกันเป็นชีวิตที่แบ่งแยกมิได้ การเรียนจึงควรรู้หลาย ๆ ด้าน รอบด้านได้ยิ่งดี ที่เราเรียกกันว่า การเรียนแบบบูรณาการ (เสรี พงศ์ พิศ. 2548:38)

การเรียนรู้วิชาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับชีวิตของชุมชนนั้น ได้แก่ วิชาเกษตรยั่งยืน สุขภาพชุมชน กองทุนและสวัสดิการ วิสาหกิจชุมชน แผนแม่บทชุมชน เครือข่ายชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ เป็นต้น การเรียนก็เรียนแบบบูรณาการเหมือนการทำอาหารที่เรานำปลา ผัก สมุนไพร เครื่องเทศ และอื่น ๆ มาต้มยำ ทำแกง กินแบบไทย ๆ ต้องกินแบบบูรณาการ

การเรียนในระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มีจุดมุ่งหมายเพื่อผลิตให้ผู้เรียนเป็นนักยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ กล่าวคือ เรียนแล้ว วิจัยเป็น วิเคราะห์ได้ วางแผนพัฒนาเป็น แพลนแผนสู่การปฏิบัติได้ พัฒนาได้ สอนได้ ทำงานบ้านก็ได้ การเมืองก็ได้ เพราะฉะนั้นวิชาต่าง ๆ ที่ควรเรียนรู้ ได้แก่ วิชากระบวนการพัฒนา ญาณวิทยา ระเบียบวิธีวิจัย บูรณาการภูมิปัญญาเพื่อพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เศรษฐกิจชุมชนและ เศรษฐกิจพอเพียง ยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เครือข่ายชุมชนและกระบวนการสื่อสาร เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น การวิจัยและพัฒนาชุมชน สัมมนาเศรษฐกิจชุมชนและเศรษฐกิจพอเพียง สัมมนางานเครือข่ายการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นและวิชาการค้นคว้าอิสระ (คณะมนุษยศาสตร์และ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร. 2549:38)

2. ปรัชญาของหลักสูตร

หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น เป็นหลักสูตรที่มุ่งสร้างทางเลือกและขยายโอกาสทางการศึกษาแก่บุคลากร ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและ ภาคประชาชนในท้องถิ่นให้สามารถเข้าใจชีวิต มีความคิดสร้างสรรค์ มีจริยธรรมคุณธรรม สามารถเชื่อมโยงภูมิปัญญาและศาสตร์สากลในลักษณะสหวิทยาการ เพื่อให้ผู้สำเร็จการศึกษาเกิดการบูรณาการองค์ความรู้ ภาคภูมิใจในความเป็นไทย สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรี และสามารถเป็นผู้นำในท้องถิ่นในการศึกษาวิจัยและแสวงหาแนวทางเพื่อพัฒนาท้องถิ่นให้มีความเจริญอย่างยั่งยืน (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร 2549:1)

3. วัตถุประสงค์ของหลักสูตร

หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตมหาบัณฑิตให้มีคุณลักษณะ ดังนี้ (คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร. 2549:2)

- 1) มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการทางสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น
- 2) สามารถนำความรู้จากแนวคิด ทฤษฎีและสังเคราะห์ผลงานวิจัยทางสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นไปกำหนดแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับสังคมไทย
- 3) มีทักษะในการศึกษาค้นคว้าวิจัยและสร้างองค์ความรู้ใหม่ด้านสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น รวมถึงความสามารถเป็นผู้นำทางวิชาการในการพัฒนาท้องถิ่น
- 4) มีภาวะผู้นำ มีความสามารถในการบริหารงานพัฒนาชุมชนและท้องถิ่น และสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอย่างยั่งยืน
- 5) มีคุณธรรม จริยธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะและภาคภูมิใจในความเป็นไทย

4. แนวทางในการจัดการเรียนการสอน

แนวทางในการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพบัณฑิตให้มีความสัมพันธ์กับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษาอุดมศึกษาของชาติ ปรัชญาของการอุดมศึกษา เกณฑ์มาตรฐานอุดมศึกษาระดับบัณฑิตศึกษา ปรัชญาของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ปรัชญาการพัฒนาทุนมนุษย์ที่ยั่งยืนและมาตรฐานวิชาการและมาตรฐานวิชาชีพสากล การจัดการเรียนการสอนจึงมุ่งเน้นการบูรณาการศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ มาใช้ในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความคิดสร้างสรรค์ มีคุณธรรม จริยธรรม รู้จักตนเองและท้องถิ่น มีความรักและผูกพันท้องถิ่น มีศักยภาพในการพึ่งพาตนเองและเสริมสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ท้องถิ่น

เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะดังกล่าว จึงได้กำหนดแนวทางการจัดการเรียนการสอนไว้ดังนี้

- 1) จุดเน้นของหลักสูตรที่สำคัญคือ เป็นหลักสูตรที่เน้นการบูรณาการเชื่อมโยงศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ การจัดหลักสูตรยึดท้องถิ่นเป็นฐาน (Local based) เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักตนเองและท้องถิ่น
- 2) การคัดสรรผู้สอนรายวิชาต่าง ๆ เน้นการสอนเป็นคณะ ประกอบด้วย อาจารย์ประจำ ผู้ทรงคุณวุฒิ และบุคลากรในท้องถิ่น

3) มีการวางแผนการสอนทุกรายวิชาล่วงหน้า มีการจัดประชุมสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาของหลักสูตรและการประเมินผลการสอนทุกภาคการศึกษา

4) การจัดการเรียนการสอน ใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น การศึกษาในชั้นเรียน ใช้การวิจัยเป็นฐานในการเรียนการสอน (Research based) การศึกษาโดยใช้สื่อประสม ซึ่งเป็นการเรียนรู้ด้วยตนเองโดยผ่านสื่อ เช่น ชุดการศึกษาค้นคว้า เอกสารสื่อมัลติมีเดียและการศึกษาผ่านสื่อ Internet เป็นต้น การศึกษานอกสถานที่ เพื่อศึกษาเรียนรู้ / ฝึกปฏิบัติงานในแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสภาพจริงของชุมชนท้องถิ่น โดยมีผู้อำนวยการเรียนรู้ / ผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่นเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Facilitator) การมอบหมายงาน มีทั้งงานเดี่ยวและงานกลุ่มที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสืบค้นข้อมูลจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ รวมทั้งการฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริง แล้วนำมาสรุป มีการนำเสนอผลงาน มีการวิพากษ์เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพงาน งานกลุ่มนั้นจะยึดหลักให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่ม ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไข

5) การวัดและประเมินผลการเรียน วัดระดับความรู้ ความสามารถของผู้เรียนในทุกด้าน ใช้เครื่องมือและวิธีการที่เหมาะสมและมีหลักเกณฑ์ในการวัดและประเมินผลที่ชัดเจนตามแนวปฏิบัติของมหาวิทยาลัย

5. แนวทางการทำวิจัย(วิทยานิพนธ์)

วิทยานิพนธ์เป็นตัวชี้วัดที่สำคัญของคุณภาพมหาบัณฑิต เพราะวิทยานิพนธ์เป็นสิ่งที่แสดงศักยภาพของมหาบัณฑิตในการบูรณาการและประยุกต์ใช้ศาสตร์ต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้มา เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ เพื่อนำไปใช้หรือประยุกต์ใช้ได้จริง จึงกำหนดเกณฑ์มาตรฐานของวิทยานิพนธ์ไว้ 2 ด้าน ตามแนวทางการจัดการศึกษาระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร ดังนี้

5.1 มาตรฐานทางวิชาการ ประกอบด้วย เกณฑ์ที่สำคัญคือ มีความถูกต้องตามหลักวิชาหรือศาสตร์ในสาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นและถูกต้องตามระเบียบวิธีวิจัย มีความชัดเจนในปัญหาการวิจัยและกระบวนการที่จะค้นหาคำตอบ มีความสอดคล้องกับขอบข่ายสาระของสาขาวิชาสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น สอดคล้องกับความสนใจและความสามารถของนักศึกษา

5.2 มาตรฐานทางการศึกษาและควบคุมวิทยานิพนธ์ ประกอบด้วย เกณฑ์สำคัญ คือ มีคณะกรรมการประจำหลักสูตรที่มีมาตรฐานในการปฏิบัติงานด้านการควบคุมการทำวิทยานิพนธ์ การกำหนดขอบข่าย หัวข้อวิทยานิพนธ์ การพิจารณาอนุมัติหัวข้อและกรรมการที่ปรึกษาและการพิจารณาอนุมัติเค้าโครงวิทยานิพนธ์ มีคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ที่มีคุณสมบัติตามเกณฑ์ที่กำหนด มีเกณฑ์ในการปฏิบัติงานที่ครอบคลุมและชัดเจนตามกระบวนการจัดทำวิทยานิพนธ์และ

มีคู่มือการจัดทำวิทยานิพนธ์ที่สร้างความรู้ ความเข้าใจและความมั่นใจในการดำเนินการจัดทำวิทยานิพนธ์ให้ประสบผลสำเร็จอย่างมีคุณภาพ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินหลักสูตร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินหลักสูตร มีดังนี้

กฤษฎา เอมเจริญ (2544) ได้วิจัยเรื่อง การประเมินหลักสูตรการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (กศ.บ.) พ.ศ.2541 ของคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา โดยใช้รูปแบบการประเมินแบบซิป (CIPP Model) เป็นแนวทางในการประเมิน ผลการวิจัยพบว่า 1) การประเมินองค์ประกอบด้านบริบท จุดมุ่งหมายของหลักสูตรยังสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมปัจจุบัน 2) การประเมินองค์ประกอบด้านปัจจัยเบื้องต้น แต่ละด้านส่วนใหญ่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง 3) การประเมินองค์ประกอบด้านกระบวนการ ทุกด้านมีความเหมาะสมระดับปานกลาง 4) การประเมินองค์ประกอบด้านผลผลิต ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนิสิตคณะศึกษาศาสตร์มีผลการเรียนเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง และคุณลักษณะของนิสิตตามจุดมุ่งหมายหลักสูตร มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

เนาวรัตน์ อันทบุตร (2545) ได้วิจัยเรื่อง การประเมินหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2538 ระบบทวิภาค ในวิทยาลัยอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้รูปแบบการประเมินแบบซิป เป็นกรอบในการประเมิน การประเมินด้านบริบทหรือสภาพแวดล้อม โดยอาจารย์ผู้สอนและผู้สำเร็จการศึกษา พบว่าจุดมุ่งหมายของหลักสูตรมีความชัดเจนด้านภาษา สอดคล้องกับ หลักการของหลักสูตรการเรียน การสอน และการนำไปใช้ปฏิบัติได้จริง เหมาะสมอยู่ในระดับมาก โครงสร้างของหลักสูตรและเนื้อหาของหลักสูตร มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก การประเมินด้านปัจจัยเบื้องต้น อาจารย์ผู้สอนระบุว่าความพร้อมของอาจารย์นิเทศก์ อยู่ในระดับมาก แต่ความพร้อมของนักเรียนยังอยู่ในระดับปานกลาง นักเรียนระบบทวิภาค ก็ระบุว่าอาจารย์นิเทศก์มีความพร้อมระดับปานกลาง ขณะที่ตนเองและครูฝึกมีความพร้อมระดับมาก ส่วนสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งได้ข้อมูลจากอาจารย์ผู้สอน นักเรียนระบบทวิภาค และผู้สำเร็จการศึกษาพบตรงกันว่าเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลางการประเมินด้านกระบวนการโดยอาจารย์ผู้สอน นักเรียนระบบทวิภาค และผู้สำเร็จ การศึกษา พบว่า การจัดการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผลการเรียน และการบริหาร หลักสูตรเหมาะสมอยู่ในระดับมาก การประเมินด้านผลผลิต โดยผู้สำเร็จการศึกษา พบว่า คุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษา ด้านทั่วไป และความสามารถของผู้สำเร็จการศึกษาด้านวิชาชีพ เหมาะสมอยู่ในระดับมาก

วรรณุช จิตต์เจียรนัย (2546) ได้วิจัยเรื่อง การประเมินหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ ประเภทวิชาศิลปกรรม พุทธศักราช 2538 ที่ใช้ในวิทยาลัยอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้รูปแบบการประเมินแบบชิป (CIPP Model) ผลการวิจัยพบว่า การประเมินด้านบริบท ได้แก่ จุดมุ่งหมายและโครงสร้างหลักสูตร มีความสอดคล้องเหมาะสม การประเมินด้านปัจจัยเบื้องต้น ได้แก่ ความพร้อมอาจารย์ นักเรียน สื่อการเรียนการสอน อาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม มีความเหมาะสม การประเมินด้านกระบวนการ ได้แก่ การจัดการเรียนการสอน การบริหารและจัดการหลักสูตร การวัดและประเมินผล มีความเหมาะสม และการประเมินด้านผลผลิต ได้แก่ คุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษา มีความเหมาะสม

อนงค์นาฏ ระหงษ์ (2547) ได้วิจัยเรื่อง การประเมินหลักสูตรโรงเรียนนายทหารอากาศ อาวุโส สถาบันวิชาการทหารอากาศชั้นสูง กองบัญชาการฝึกศึกษาทหารอากาศ จัดการศึกษา 2 หลักสูตร โดยใช้รูปแบบการประเมินแบบชิป (CIPP Model) ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรสายวิชาการทหารอากาศ และหลักสูตรฝ่ายอำนวยการทหารอากาศ ควรปรับปรุงจุดมุ่งหมายหลักสูตร ในด้านความสอดคล้องกับการพัฒนากองทัพและการนำไปใช้ ด้านปัจจัยตัวป้อน ควรปรับปรุงวัตถุประสงค์ เนื้อหาบางส่วน สื่อและวัสดุอุปกรณ์ ด้านกระบวนการควรปรับปรุงการเรียนการสอนให้เชื่อมโยงเหมาะกับการนำไปใช้ และดำเนินการสอนให้ครบตามวัตถุประสงค์ การวัดและประเมิน แบบทดสอบยังไม่ครอบคลุมเนื้อหาการเรียน ด้านการประเมินผลผลิต พบว่า คุณลักษณะของการเป็นหัวหน้าสายวิชาการและเป็นฝ่ายอำนวยการ อยู่ในเกณฑ์ดี

ธรรมศักดิ์ สายแก้ว (2550) ได้ทำวิจัยประเมินหลักสูตรสถานศึกษาโรงเรียนอมรินทร์ ราษฎร์วิทยา ผลการประเมินหลักสูตรสถานศึกษาพบว่าโดยภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านบริบท ด้านปัจจัยและด้านกระบวนการมีความเหมาะสมในระดับมาก การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและการอ่าน คิดวิเคราะห์และเขียนมีคุณภาพอยู่ในระดับดี ส่วนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน มีคุณภาพในระดับพอใช้

จากการศึกษางานวิจัยพบว่ารูปแบบการประเมินการใช้หลักสูตรที่นิยมใช้เป็นรูปแบบการประเมินแบบชิป (CIPP Model) และการประเมินการใช้หลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญและสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้ทราบถึงคุณภาพและประสิทธิภาพของหลักสูตร การประเมินผลมีประโยชน์ในการจัดการศึกษา การจัดทำหรือพัฒนาหลักสูตรต้องอาศัยผลจากการประเมินผลเป็นสำคัญ จากแนวความคิดการวิจัยเกี่ยวกับการประเมินการใช้หลักสูตร พบว่า การประเมินผลของหลักสูตรจะทำให้ทราบข้อดี ข้อบกพร่องตลอดจนปัญหาอุปสรรคของหลักสูตร ซึ่งจะเป็นข้อมูลในการปรับปรุงและพัฒนาการใช้หลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น